

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 39.

Tisdagen den 11 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 5 och den 8 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 285—292, bevillningsutskottets betänkanden nr 63 och 64, bankoutskottets utlåtanden nr 65—67 och memorial nr 68, första lagutskottets utlåtanden nr 54—56 och memorial nr 57 samt andra lagutskottets utlåtande nr 84.

Herr Arrhén erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I Tidning för Sveriges Läroverk (1945: 23) ha nyligen statistiska uppgifter angående betygsättningen av provärstjänstgöring för läroverklärare framlagts. Siffermaterialet är hämtat ur av skolöverstyrelsen år 1940 utgivna uppgifter eller anknyta till dessa och är sålunda officiellt. Siffrorna ha sammanställts ur olika synpunkter. Den mest intressanta av dessa torde framträda i de tabeller, som på grundval av genomsnittsbetygen jämföra de ifrågakvarande läroverken (13 st.). Underlaget för undersökningen förefaller tillfredsställande. Inte mindre än 5 395 seriebetyg ha sammanställts, och den senaste undersökta perioden omfattar åren 1939—45, alltså 6 år.

Under förutsättning, att de lämnade uppgifterna äro tillförlitliga, vilket det icke finnes någon anledning att betvivla, kunna intressanta slutsatser dragas därur. Härvid bör enligt min mening särskilt observeras, att, då det gäller genomsnittliga värden, även till synes små variationer äro av betydelse.

Man lägger till en början märke till, att, ordnade efter genomsnittsbetyg, ordningsföljden mellan läroverken i stort sett håller sig ganska oförändrad från tidigare sexårsperiod. Skillnaderna mellan de olika anstaltens betyg äro påtagliga. Det genomsnittliga sammanfattningsbetyget för undervisningsskicklighet är för 1939—45 2,25. Den högsta siffran är 2,36 och den lägsta 2,18. Seriebetygen giva givetvis liknande siffror, 2,34 resp. 2,15.

Ser man på olika läroämnen, framträda andra intressanta detaljer. Sålunda givas lägre betyg i moderna språk och modersmålet än i en rad andra ämnen. En jämförelse mellan skolorna visar här stora variationer. För tyska noteras t. ex. en högsta siffra av 2,45 medan den lägsta är 2,03. För kemi är förhållandet detsamma, 2,44 resp. 2,02. Dessa skillnader äro särskilt iögonenfallande.

Av det sålunda anförda framgår, att bedömningen är olika vid olika läroanstalter. Givetvis kan någon gång ett provärläroverk få särskilt bra lärarkandidater, medan ett annat får relativt svaga. Under en sexårsperiod med i genomsnitt 75 lärarkandidater per skola torde detta dock utjämnas. Det är emellertid tydligt, att det vid olika provärläroverk tillämpas olika bedömningsnormer. Härur uppstår en påtaglig orättvisa, då lärarkandidaterna hänvisas till olika skolor av skolöverstyrelsen. Misstanken, att det ej tillämpas någon enhetlig bedömningsnorm och att det ej heller gives några direktiv i det-

*Interpellation
ang. bedöm-
ningen av
lärarkandi-
daternas
provär.*

Interpellation ang. bedömningen av lärarkandidaternas provår. (Forts.)
 ta syfte, stärkes av det förhållandet, att de båda nyaste provårsläroverken, Malmö och Umeå, intaga diametralt motsatta placeringar i statistiken, Malmö med de högsta betygen och Umeå med de lägsta.

Den risk för orättvisa, som här synes föreligga, är ytterst allvarlig, då provårsbetyget för en lärare utgör den första befordringsgrunden vid tillsättandet av lärartjänster. Det är en angelägenhet av stor vikt såväl för lärarkåren som för vårt undervisningsväsende att denna befordringsgrund vilar på en så vitt möjligt saklig bedömning och icke, som här synes vara fallet, på en mera eller mindre subjektiv och varierande.

Jag anhåller att med första kammarens tillstånd få till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rikta följande frågor:

Har uppmärksamhet ägnats åt här påtalade förhållanden genom behandling i någon av de utredningar, som arbeta med skol- eller universitetsfrågor?

Äro några åtgärder att förvänta från herr statsrådets sida för att undersöka dessa förhållanden och att skapa en rättvisare och framför allt en mera enhetlig bedömning av lärarkandidaternas provår?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
 G. H. Berggren.

Onsdagen den 12 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 582, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hemsö kommun för vissa kommunen åvilande skatterestitutioner;

nr 583, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tullfrihet för vissa till riket införda partier penicillin; samt

nr 584, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängt bemyndigande att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 354, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft dels en inom andra kammaren av herr *G. Adolfsson* m. fl. väckt motion (II: 641),

dels en inom samma kammare av herr *M. Ståhl* m. fl. väckt motion (II: 642),
dels ock en inom samma kammare av herr *S. J. Vigelsbo* m. fl. väckt motion (II: 665).

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionerna II: 641, II: 642 och II: 665 bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945 samt av utskottet förut i utlåtandet förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

I motiveringen hade utskottet beträffande i den kungl. propositionen berörd fråga om fria resor för värnpliktiga vid övningsuppehåll och tjänstledighet anfört bland annat:

»Även om — — — återhållsamhet nödvändigtvis måste iakttagas i fråga om en utsträckning av den fria reserätten, är utskottet dock av den uppfattningen, att de värnpliktigas intressen i detta hänseende böra tillgodoses i något större omfattning än vad hittills varit fallet. Departementschefens förslag därvidlag synes utskottet utgöra en lämplig medelväg. Då nämligen såsom departementschefen framhållit, infallande övningsuppehåll närmast torde få betraktas som en form av ledighet, synas enligt utskottets mening goda skäl tala för att de värnpliktiga, för att de skola kunna begagna sig av denna ledighet, beredas fria resor vid övningsuppehåll. Då övningsuppehållen uppgå för år till två vid armén och till tre vid marinen och flygvapnet, förordar utskottet den av departementschefen anvisade utvägen, att antalet fria resor vid övningsuppehåll och tjänstledighet bestämmes till tre för år.»

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Gränebo* och *Svensson* i Grönvik, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Möjligheten för de värnpliktiga, som fullgöra sin första värnpliktstjänstgöring, att komma hem då och då tror jag vore av rätt stor betydelse. Det skulle säkerligen stärka deras intresse för sitt arbete inom försvarsmakten och därmed påverka deras inställning på ett gynnsamt sätt, på samma gång som det skulle vara till fördel för försvarsviljan överhuvud taget. Jag kan inte anse att Kungl. Maj:ts förslag härvidlag är tillräckligt. Det är givetvis ett steg i rätt riktning, men då man redan har de fria hemresorna vid övningsuppehåll, tycker jag för min del att förslaget innebär en alltför liten utökning av denna förmån. Nu har man visserligen räknat ut, att det skulle kosta en tredjedels miljon kronor för varje ytterligare fri resa som man beviljar de värnpliktiga. Jag tror emellertid inte att man behöver lägga så utomordentligt stor vikt vid kostnadsfrågan i detta fall, då väl ändå statens järnvägar komma att få den huvudsakliga delen av de pengar, som gå åt till resorna. Kungl. Maj:ts förslag innebär, om jag räknat rätt, att de värnpliktiga få en fri hemresa ungefär varje tredje månad. Jag tycker för min del

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)
att det skulle vara berättigat med ett större antal fria hemresor. Varför skulle de inte kunna få resa hem varannan månad eller kanske till och med ungefär en gång i månaden på statens bekostnad? För att det inte skall bli alltför stor avvikelse från Kungl. Maj:ts hemställan, skall jag emellertid inte yrka bifall till den motion, som jag nog närmast sympatiserar med, utan tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag med den ändringen, att antalet fria resor vid övningsuppehåll och tjänstledighet bestämmes till sex för år.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag ber för min del att få instämma i vad herr Ivar Persson nyss har anfört. Jag tillåter mig därför föreslå, att utskottets förslag ändras på det sättet, att på sidan 16 den sats på raderna nio och tio som lyder »Departementschefens förslag därvidlag synes utskottet utgöra en lämplig medelväg» måtte utgå, att vidare orden »den av departementschefen anvisade utvägen» på raderna 15 och 16 på samma sida likaledes måtte utgå samt att slutligen ordet »tre» på nästa rad ändras till »sex». Därmed tror jag att man skulle nå det mål, som herr Ivar Persson har angivit, och jag tror mig veta, att samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Häri instämde herr *Petersson, Emil*.

Herr Mannerskantz: Herr talman! När avdelningen inom statsutskottet behandlat detta ärende, ha vi givetvis förstått att ju flera fria resor som de värnpliktiga få under utbildningstiden, desto bättre tycka de att det är. De anse naturligtvis, att de skulle kunna få fria resor varje gång de vilja fara hem. Ofta fara ju de, som inte ha alltför lång väg, hem praktiskt taget varje veckohelg. De som inte resa hem så ofta äro väl de, som ha lång resa hem och som inte hinna göra det.

Emellertid kan man väl inte föra det resonemanget, att de skola få resa hem på statens bekostnad så ofta som de ha permission, utan någonstans måste det ju gå en gräns. Det blir då fråga om var den gränsen skall dragas. Propositionens förslag innebär, att de värnpliktiga kunna få fri resa hem en gång i kvartalet. Eftersom de ha fri resa till inryckningen och fri hemresa efter utbildningens slut, behövs det bara tre resor för att det skall bli en resa i kvartalet under utbildningstiden. Då man samtidigt måste väga önskemålen hos de värnpliktiga mot de statsfinansiella synpunkterna och man vet, att varje fri resa kostar åtminstone en tredjedels miljon kronor, sannolikt något mera, ha vi inom avdelningen funnit, att Kungl. Maj:t har framlagt ett förslag, vari bägge dessa synpunkter beaktats. Herr Holmbäck och motionären Vigelsbo tänka i sina förslag mindre på statsfinanserna än på de värnpliktigas önskemål.

Emellertid är det ju så att de, som ha mycket lång väg hem och för vilka resorna därför bli mycket dyra, knappast i alla fall kunna begagna sig av denna förmån. De verkligt långa resorna ta för lång tid. Skulle man då utöka resornas antal, bleve resultatet att de, som inte bo alltför avlägset, finge en förmån som de, som bo mycket långt borta, praktiskt taget inte kunde begagna sig av. Man kan ju inte räkna med att de senare skola få längre permission än de övriga. Det skulle inkräkta på övningarna, och det har utskottet inte velat låna sig till. Därför ha vi också skrivit, att ett utökat antal fria resor skulle åstadkomma vissa orättvisor.

För dem som bo så nära, att de ofta kunna resa hem, finnas anordningar, som i högst avsevärd grad förbilliga resekostnaderna. De ha dels veckoslutsbiljetter, varigenom de få resa i bägge riktningarna för den kostnad, som det eljest drar att resa i ena riktningen. Dels ha de också 40 procent rabatt vid tjänstledighetsresorna i allmänhet. Det är ju en högst avsevärd rabattering.

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)

När utskottet vägt alla dessa synpunkter mot varandra, har utskottet kommit till det resultatet, att man måste tänka på de statsfinansiella synpunkterna i ganska stor utsträckning inte minst i våra dagar. Då det förut inte varit några fria resor hem alls under övningsuppehåll, utan endast dessa rabatter, innebär ju Kungl. Maj:ts förslag ändå en stor förbättring. Utskottet har därför funnit det vara lämpligt att stanna vid dessa tre resor, i synnerhet som ju Kungl. Maj:t också har föreslagit det. Utskottet har ansett att man inte utan starka skäl skall gå emot Kungl. Maj:ts förslag. När resultatet av övervägandena i utskottet sammanfaller med propositionens förslag, stärker det ju utskottets ställningstagande i avsevärd grad. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Då syftemålet med mitt förslag även tillgodoses vid ett bifall till herr Holmbäcks yrkande, skall jag be att få ta tillbaka mitt eget yrkande och förena mig med herr Holmbäck.

Herr statsrådet Vougt: Herr talman! Jag skall för min del tillåta mig att vädja till kammaren att i detta fall följa vad statsutskottet har föreslagit. Jag förstår mycket väl de önskemål, som här framkommit om att man skulle ge de värnpliktiga förmånen av så pass många resor till hemorten, som föreslagits i motionerna till årets riksdag. När jag funderat på den här saken, har jag emellertid måst säga mig, att det förefaller rimligt, att man nu efter övergången från beredskapen till fredsförhållanden prövar, hur det ter sig med fria resor i ett mera begränsat antal. Det är klart att därvidlag även den ekonomiska synpunkten har måst spela in. Jag har gjort den beräkningen, att en fri hemresa för de värnpliktiga kostar en tredjedels miljon kronor. Det förslag om sex fria hemresor, som här framställts i kammaren, skulle alltså medföra, att man ökar de utgifter, som statsmakterna skulle få för denna sak, med en miljon kronor. Jag kan kanske få säga, att det för närvarande inte är på det sättet, att vi ha börjat att räkna miljonerna så strängt och så sparsamt, som man skulle göra, när man kommer över i fredsförhållanden. Det beror därpå att försvaret befinner sig i det sista av de uppbyggnadsår, som riksdagen räknade med när den nya försvarsplanen uppgjordes. Men vi komma snart dithän, att det blir nödvändigt att se på varje slant som skall användas till försvaret. Jag tror att det är ganska angeläget att man inte nu föregriper de beslut, som kunna komma att fattas, genom att i detta fall öka antalet fria resor och därmed höja de kostnader som detta medför.

Det har framhållits här av utskottets talesman, att det är ganska ovisst, huruvida det verkligen blir möjligt att bevilja ledigheter och övningsuppehåll för fria resor hem i det antal som förslagsställarna här avse. Jag skulle för min del vilja tillägga, att trots att vi i försvarsdepartementet inte ha varit blinda för betydelsen av de önskemål, som ha framställts dels i tidigare väckta motioner och dels nu, ha vi ansett att man i stort sett tillgodoser behovet av kontakt emellan de värnpliktiga och hemmet med de tre resor som nu föreslås. Jag skulle därför vilja vädja till kammaren, herr talman, att följa Kungl. Maj:ts förslag, bakom vilket också statsutskottet har ställt sig.

Herr Holmbäck: Herr talman! Det är en sak man tycks vara ganska enig om, nämligen att det inte är någonting orimligt utan tvärtom mycket behjärtansvärt, att de värnpliktiga skulle kunna få besöka sina hemorter varannan månad under den tid de äro inne för utbildning. Den saken tror jag man inte behöver diskutera vidare.

Mot att nu genomföra detta har det emellertid anförts tre olika skäl av stats-

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)
 rådet och av herr Mannerskantz. Det första skälet var att man med sex resor per år, en resa varannan månad, inte skulle uppnå full rättvisa mellan olika kategorier av värnpliktiga. Det kan vara riktigt. Man når inte den rättvisan, att man möjliggör hemresa för samtliga kategorier, enär de, som ha sina hem på de längst bort belägna orterna, inte ha tid att resa hem på tjänstledighet. Men jag tror för min del inte att det är ett skäl att förmena dem, som bo på mindre avlägsna orter, denna möjlighet. Full rättvisa kan man överhuvud taget aldrig uppnå, ty i själva det förhållandet, att vissa värnpliktiga kommenderas till långt bort belägna orter, ligger naturligtvis en viss ojämnhet. Vi kunna, om vi vilja, kalla det orättvisa de värnpliktiga emellan. Hela systemet vilar på en ojämnhet. Då tycker jag inte man bör draga sig för att åstadkomma en förmån för dem som ha möjlighet att begagna sig av den.

Den andra invändningen framfördes av herr statsrådet och innebar att varje hemresa skulle kosta en tredjedels miljon kronor. Det har redan sagts av herr Persson, att i kostnaden ingå också biljetterna på statens järnvägar, och jag tror därför inte att det är berättigat att räkna dessa summor precis på samma sätt som då det gäller utgifter i övrigt. Det vore intressant att få veta, hur stort belopp av dessa en tredjedels miljon kronor som utgöres av järnvägsbiljetter.

Det tredje skälet var att man skulle pröva sig fram, hur det skulle komma att te sig med tre resor, innan man medgiver flera fria resor om året. Ja, herr talman, jag tror att man kan veta, hur det kommer att te sig, vare sig man prövar sig fram eller inte.

Herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Herr Holmbäck anförde, att han inte kan finna det skäl fullt bärande som framfördes av utskottets talesman, nämligen att en viss orättvisa inträder, genom att de, som äro långt bort boende, inte kunna resa hem. Det förefaller mig som om den orättvisan skulle bli dubbel. De som bo längst bort kunna inte få ledighet för att resa hem, och förmånerna komma alltså på deras sida som bo nära. Men dessa senare ha å andra sidan inte så dryga resekostnader, att det skulle betyda så förfärligt mycket för dem, om de finge resa hem på egen bekostnad.

Det är ju så inom armén, att de värnpliktiga i stort sett äro boende i den närmaste omgivningen. Armén är ju uppbyggd på det sättet, att de värnpliktiga i allmänhet höra till det regemente som finns i deras hemtrakt. De som disponeras på annat sätt äro huvudsakligen de värnpliktiga vid flyget och marinen. Det är alltså de som i främsta rummet skulle tillgodoses genom denna anordning. Jag tror att jag kan säga att särskilt vid flyget men även vid marinen anser man på ledande håll att det är tämligen omöjligt med tanke på utbildningen att öka antalet ledigheter för de värnpliktiga genom övningsuppehåll eller på annat sätt till det dubbla mot vad här är tänkt. Jag misstänker sålunda, att man knappast skulle få ut den effekt av detta, som förslagsställarna ha önskat.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i den här debatten, men då jag hör herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet såsom ett skäl mot herr Holmbäcks yrkande anföras, att det inte skulle vara möjligt att bevilja de värnpliktiga exempelvis vid marinen och flyget den ledighet som behövs för att de skulle kunna utnyttja förmånerna av sex fria hemresor per år, känner jag mig ändå föranlåten att säga ett par ord.

Den omständigheten, att man har tillgång till sex fria hemresor per år, behöves ju inte betyda sex övningsuppehåll. Hemresorna kunna ju utnyttjas vid olika tidpunkter av olika värnpliktiga, och i allmänhet är det ju vid både flyget och marinen så ordnat, att man har uppehåll i övningarna både under lördagar och söndagar, i varje fall under större delen av lördagen och hela söndagen.

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)

Redan nu brukar det förekomma, när värnpliktiga resa på egen bekostnad, att man beviljar dem, som skola resa hem och ha längre restid, ledighet exempelvis från fredagskvällen, varigenom de kunna använda natten mellan fredagen och lördagen för resan, och sträcker ut den till en viss tid på måndag morgon, så att det återigen blir en natt, som kan användas för resa. Det betyder att de värnpliktiga få en möjlighet att besöka sina anförvanter eller familjer under ett och ett halvt dygn eller kanske något kortare tid, om resan är mycket lång — men i allmänhet äro ju resorna inte så långa, att de ta mycket mer än tolv timmar i anspråk. Då jag tycker att även ett kort besök är av stor betydelse för både de värnpliktiga och familjerna när det gäller kontakten dem emellan, måste jag säga mig, att även om dessa sex fria resor per år vid tre tillfällen skulle betyda allenast kortare besök i hemmet, anser jag att man ändå bör gå på den linje som innefattas i professor Holmbäcks förslag.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande jämte två ledamöter av andra kammaren fogat en blank reservation. Jag var nämligen inte fullt belåten med utskottsförslaget, enär jag anser, att tre fria hemresor är för litet för de värnpliktiga under rekrytutbildningen. Utbildningstiden är nu utsträckt till ett helt år. Det är ganska betungande för de unga värnpliktiga att vara i militärtjänst ett helt år, och många av dem äro förlagda ganska långt från hemorten. De ha ju inga inkomster och kunna därför ofta inte själva bestrida kostnaderna för hemresor. Om inte deras föräldrar eller anhöriga äro i den ekonomiska ställningen, att de kunna bekosta hemresorna för dem, blir det nog ganska betungande.

Kungl. Maj:t har ju föreslagit tre fria resor. Det är ju åtskillig förbättring mot vad det hittills varit, men det blir dock inte mer än en resa i kvartalet, om man fördelar resorna jämnt under året. Jag tycker att det blir ganska litet. Det kan betyda t. ex. att de inte få möjlighet att företaga någon hemresa under tiden från den första maj ända till den första augusti. Jag ansåg därför att de åtminstone kunde få en fri hemresa varannan månad. De skulle då inte behöva mer än fem fria hemresor. Det skulle vara ganska tillfredsställande.

Nu är emellertid ett yrkande framställt om sex fria resor, och då vill jag inte ställa något annat yrkande. Då frågan behandlades i statsutskottets avdelning, ansåg jag, att tre resor voro för litet och att vi skulle öka antalet till fyra eller fem. Nu ha emellertid två talare här i debatten — kanske flera som jag inte haft tillfälle att höra — yrkat på att man skulle ha sex fria hemresor utom in- och utryckningsresorna. Jag kan inte säga att det är för mycket, utan det kan vara skäligt. De ekonomiska synpunkter, som här tillmätts så stor betydelse, anser jag likväl icke böra vara avgörande. I stor utsträckning komma ju pengarna åter till statsverket, genom att det till största delen är statens järnvägar som ombesörjer transporterna. Att begränsa antalet fria resor skulle inte vara så rättvist mot de värnpliktiga, som själva inte haft möjlighet att göra besparingar under tiden före militärtjänstgöringen och vilkas föräldrar äro i en svag ekonomisk ställning. Jag anser därför, att riksdagen inte behöver visa så stora ekonomiska betänkligheter att den inte kan biträda detta förslag. För min del har jag sålunda inte någonting emot att yrkandet om sex fria resor bifalles, även om jag vid ärendets behandling inom utskottets avdelning ansåg att det kunde vara tillräckligt med något färre antal.

Herr Mannerskantz: Herr talman! I anledning av herr förste vice talmannens uttalande vill jag säga att han inte i utskottet framställde något yrkande om ett större antal resor än tre. Vi ha inte haft möjlighet att rösta om det. Det hade varit lämpligare att i utskottet framföra detta yrkande. I avdelningen

Ang. vissa förmåner till värnpliktiga. (Forts.)

var det något tal om, huruvida antalet fria resor skulle utsträckas, men det framställdes aldrig något yrkande vare sig i avdelningen eller i utskottet.

Jag vill i anledning av herr Holmbäcks anförande säga, att man inte kan resonera på det sättet, att eftersom pengarna gå till statens järnvägar, spelar kostnaden inte någon roll. Statens järnvägar få nämligen ökade utgifter, om trafiken blir större. Detta har också framhållits i det uttalande, som järnvägsstyrelsen gjort och vari den avstyrkt, att man skulle öka ut antalet fria resor. Järnvägsstyrelsen säger, att resandetrafiken kring veckohelgerna ändå vållar stora besvär. Dessa svårigheter skulle nu ytterligare öka, om antalet fria resor utsträcktes. Det skulle drabba trafiken just i slutet av veckan, då det är svårt för järnvägarna och då de måste sätta in extra vagnar och kanske till och med extra tåg. Man kan därför inte säga, att pengarna hamna i samma kassa, ty om man utsträcker antalet fria resor vållar det statsverket som helhet en större utgift.

Jag får kanske också nämna, att överbefälhavaren, alltså försvarsstaben, även har avstyrkt att man sträcker sig längre och framhållit, att det inte är möjligt att rätta permissionen eller tjänstledigheten efter hur många fria resor som kunna komma att bli bestämda, ty övningarna måste ha sin gång. Jag förmodar, att om det bleve sex resor utöver in- och utryckningsresorna, skulle det vara rätt svårt för de olika truppförbanden att underlåta att göra uppehåll så länge som behövs för att även de långt bort boende skulle hinna resa. Det skulle nog inkräkta på övningarna. I praktiken förmodar jag, att det skulle ha det resultatet.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag har givetvis inte sagt, att inte de utgifter det här är fråga om skulle spela någon roll, därför att pengarna gå till biljetter på statsjärnvägarna. Jag har sagt, att vi inte behöva räkna dem på samma sätt som andra utgifter. Att statens järnvägar få vidkännas vissa kostnader är fullkomligt självklart, men därmed är inte sagt, att de kostnader, som faktiskt komma att åsamkas statens järnvägar, uppgå till en tredjedels miljon per resa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Holmbäck*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den å s. 16 raderna 9 och 10 uppifrån i det tryckta utlåtandet förekommande meningen »Departementschefens förslag därvidlag synes utskottet utgöra en lämplig medelväg.» utelämnades samt att andra meningen därefter avfattades sålunda: »Då övningssuppehållen uppgå för år till två vid armén och till tre vid marinen och flygvapnet, förordar utskottet, att antalet fria resor vid övningssuppehåll och tjänstledighet bestämmes till sex för år.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmbäck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 286, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr *Holmbäck*.

Ang. hemvärnets rekrytering m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *förste vice talmannen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 48.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner jämte i ämnet väckt motion.

Ang. hemvärnets rekrytering m. m.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 379, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 november 1945, föreslagit riksdagen godkänna vad i berörda statsrådsprotokoll av departementschefen föreslagits beträffande hemvärnets rekrytering samt hemvärnspersonalens tjänstgöring och ekonomiska förmåner.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *T. Ekdahl* väckt motion (II: 689).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker beställt, att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 689 godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 november 1945 av departementschefen föreslagits beträffande hemvärnets rekrytering samt hemvärnspersonalens tjänstgöring och ekonomiska förmåner.

Reservation hade anmälts av herr *Karl Andersson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och jag vill med några ord ange skälen härför.

Som bekant finns det en hemvärnskommitté, som har haft frågan om hemvärdnet under utredning och som framlagt vissa förslag rörande hemvärnets framtida organisation. Detta förslag ligger till grund för den proposition, som vi nu behandla och som statsutskottet har tillstyrkt. Kommitténs förslag har varit ute på remiss till olika instanser och har blivit föremål för yttranden. Statskontoret, som har yttrat sig över ärendet, har enligt referatet i propositionen anfört, att det »med hänsyn till den inom 1945 års försvarskommitté pågående utredningen ur principiell synpunkt knappast kunde finna lämpligt att redan nu till separat behandling upptaga frågan om en utvidgning av hemvärnets organisation och uppgifter samt en förbättring av hemvärnsmännens ekonomiska förmåner. Dessa spörsmål syntes intimt sammanhänga med den större frågan om försvarets framtida organisation och borde därför bli föremål för närmare överväganden från försvarskommitténs sida». Jag ansluter mig helt och fullt till denna statskontorets uppfattning och finner liksom statskontoret, att frågan om hemvärdnet bör vila till dess 1945 års försvarskommitté har hunnit avge ett betänkande.

Det nu föreliggande förslaget upptar bland annat frågan om hemvärnets re-

Ang. hemvärnets rekrytering m. m. (Forts.)

krytering, och kommittén har därvidlag föreslagit, att värnpliktiga skulle under fredstid kunna tillhöra hemvärdet och delta i dess övningar. Statskontoret har ifrågasatt ändamålsenligheten av en sådan anordning. Chefen för försvarsdepartementet har också ställt sig tvekande och nöjt sig med att föreslå möjligheter för värnpliktiga att i begränsad omfattning, högst med en fjärdedel av den totala maximistyrkan, tillhöra hemvärdet.

Denna fråga kan givetvis diskuteras. Det är uppenbart, att det för hemvärdet skulle betyda en förstärkning, om de värnpliktiga under fredstid finge tillhöra hemvärdet och vara med i dess övningar. Det bleve så att säga en mera förstklassig bemanning och skulle säkerligen tillföra hemvärdet en hel del förstärkningar till övningarna. Men i fredstid har ju hemvärdet egentligen ingen verklig uppgift. Dess uppgift är då att hålla övningar. Vid krigstillfälle eller vid allmän mobilisering inkallas de värnpliktiga till sina militära förband och komma således att undandragas hemvärdet. Det måste medföra ett försvagande av hemvärdet, som under fredstid har haft de värnpliktiga med vid övningarna, att i den situation, när det verkligen skall börja träda i funktion, mista dessa sina bästa krafter. Det måste leda till en desorganisation av hemvärdet just vid den kritiska tidpunkten.

Beträffande hemvärdets utrustning har kommittén föreslagit, att samtliga hemvärnsmän skulle utrustas med uniform, kappa och skodon till en engångskostnad av cirka 11 000 000 kronor. Departementschefen har därvid förklarat, att han inte vill föregripa försvarsutredningen på den punkten, och nöjt sig med att föreslå, att hemvärdet skulle från arméns förråd erhålla vissa persedlar, bland annat skodon, mera tillfälligt, och därvid skulle i första hand begagnade persedlar komma i fråga.

Jag tror mig veta, att det i arméns förråd finns tillräckligt med utrustning för hemvärdet och att det således inte skulle möta några svårigheter att från de olika försvarsområdena utrusta hemvärdet med ifrågavarande persedlar. Men jag tror mig också veta, att det finns bestämmelser, som ange, vad som skall finnas i försvarsområdenas förråd, med utgångspunkt från vad varje värnpliktig vid mobiliseringstillfälle skall ha i utrustning. Eftersom detta är en order, som militärerna givetvis ha att följa, måste det leda till att när från försvarsområdenas förråd till hemvärdet utleveras vissa persedlar skola dessa ersättas med nya från arméns förråd för att alltid finnas till hands vid eventuell mobilisering. Jag har i varje fall fått sådana upplysningar från ett försvarsområde, att om skodon eller andra persedlar från dess förråd utlämnades, måste de ersättas med nya. Då leder detta ju endast till att kostnaderna för hemvärdets utrustning överföras på arméns ordinarie anslag.

Dessutom tillkommer en sak, som jag finner, att hemvärnskommittén har tagit mycket lätt på och som inte heller propositionen har vidrört, och det är kontrollen över till hemvärdet utlämnade persedlar. Jag menar således, att när det nu gäller att utrusta hemvärdet med persedlar, som givetvis i och för sig äro nyttiga och kunna vara behöfliga, är det väl ändå nödvändigt, att man tänker sig någon form av kontroll på hur dessa persedlar komma att skötas. Det har redan gjorts anmärkning mot att hemvärdet har missbrukat utlämnade gevär och ammunition, och vad kan man då vänta sig i fråga om exempelvis skodon? Det vore säkerligen att fresta hemvärdet ganska starkt, om man på detta sätt lämnar ut skodon, som endast få användas 20—50 timmar om året i hemvärdets tjänst.

Men vad jag framför allt vill göra gällande är, att innan man beslutar om dessa saker, bör genom försvarsutredningen fullkomligt ha utretts, hur hemvärdet i framtiden skall vara organiserat och utrustat, och man bör också ha skapat någon kontroll över hur utrustningen behandlas.

Ang. hemvärnets rekrytering m. m. (Forts.)

Det är således detta att gå försvarsutredningen i förväg och redan nu binda den i en hel del fall rörande hemvärdnet, som jag finner vara olyckligt och inte har kunnat biträda.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har velat framföra dessa erinringar.

Herr **Heüman**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att i någon mån bemöta herr Andersson. Jag har som hemvärnsområdesbefälhavare en del erfarenheter av hur saken ligger till.

Herr Andersson menar, att man bör låta anstå med beslut om hemvärnets angelägenheter, till dess försvarsutredningen är färdig. Ja, det kan man göra under förutsättning att man anser, att hemvärdnet inte har någon uppgift att fylla i framtiden. Skall man nu lämna hemvärdnet fullständigt å sido, blir ju resultatet, att intresset inom hemvärdnet slocknar och att således hemvärnsmännen lämna sina poster efter att dock ha fyllt en mycket betydelsefull uppgift under de gångna krigsåren. Det blir inte så lätt att bygga upp hemvärdnet på nytt, om det sedan skulle visa sig, att utredningen ger till resultat, att hemvärdnet även framdeles har en uppgift att fylla.

Herr Andersson säger, att det framlagda förslaget till rekrytering, som innebär, att en fjärdedel av hemvärnets styrka skulle få bestå av värnpliktiga, skulle medföra en försvagning vid ett eventuellt krigstillfälle, då denna fjärdedel skulle lämna hemvärdnet för att träda i militärtjänst. Jag tror inte, att detta skulle bli förhållandet. Det kan ha en viss betydelse, att dessa mennar få vara med om hemvärnsövningar under fredstid. Skulle det utbryta ett krig och de lämna hemvärdnet, får detta ju i stället förstärkning av sådan personal, som inte har möjlighet att nå sina respektive förband på grund av exempelvis att kommunikationerna bombats sönder. Denna personal har då skyldighet att rycka in i hemvärnets kadrer, och jag skulle tro, att det kommer så många, att de gott och väl fylla luckorna.

Gentemot herr Anderssons påståande, att hemvärdnet inte skulle ha någon uppgift att fylla i fredstid, vill jag framhålla att kommittén dock pekat på vissa sådana uppgifter, och erfarenheten har ju också visat, att hemvärdnet även sedan kriget tagit slut har varit till åtskillig nytta. Bland annat har det varit behjälpligt vid spaningar efter folk, som gått vilse — barn och andra — och när det gällt att ta hand om störtade flygare och dylikt. Sådana uppgifter skulle påvåla hemvärdnet också i framtiden. Jag kan nämna ännu fler sådana uppgifter, som äro ganska betydelsefulla. Hemvärdnet, som så att säga alltid ligger i beredskap, kan snabbt ingripa och lämna hjälp exempelvis vid större olyckshändelser, naturkatastrofer, skogsbränder och dylika. Jag är övertygad om att sådana uppgifter också komma att tilldelas hemvärdnet i fredstid.

Vidare vill jag erinra om att vi i alla fall leva i blixtanfallets tid, och om vi skulle råka i krig, kommer överfallet efter vad man kan förstå överraskande och utan föregående varning. I ett sådant läge finnas ju endast utbildningstrupper vid de olika militärförläggningarna, d. v. s. man har bara rekryternas årsklass och det befäl, som skall öva denna. Det kan dröja en, två, tre dagar, kanske mera, innan dessa trupper satts på krigsfot och kunna komma ut till de ömtåliga platserna, där fienden exempelvis gått ned med luftlandsatta trupper. Jag är övertygad om att hemvärdnet under sådana förhållanden har en oerhört stor uppgift att fylla. Det ligger alltid i beredskap, är utrustat och färdigt, och även om den fientliga styrkan är så stor, att hemvärdnet inte kan ta upp strid med den, kan det hålla vad vi kalla kontakt med fienden. Det kan eventuellt gå in för uppehållande försvar och kan i varje fall rapportera till de

Ang. hemvärnets rekrytering m. m. (Forts.)

olika militära myndigheterna, vilka rörelser den fientliga styrkan utför, vad den har för avsikter och dylikt. Hemvärdnet har ständig kontakt med styrkan och kan hålla de militära myndigheterna à jour med lägets utveckling.

Hemvärdnet kommer i fredstid att fylla en uppgift liknande en brandkårs, som är beredd att rycka ut vid första eldsvådetillbud. Det kommer således att få en verkligt betydelsefull uppgift att fylla, jag skulle kunna säga en uppgift, som är mer betydelsefull än arméns under fredstid, detta av den anledningen att hemvärdnet, som jag sade, alltid är färdigt att rycka ut, under det att det kan dröja flera dagar, innan de reguljära trupperna äro redo att gripa in. Man skall inte underskatta den betydelse hemvärdnet har i fredstid. Den är ganska stor.

Vad sedan gäller utrustningen, säger herr Andersson, att man kommer att ta sådan från de militära förråden och överlämna till hemvärdnet. Skulle inte detta vara en gård av tacksamhet för vad hemvärdnet gjort under dessa krigsår? Här ha hemvärnsmännen nästan gått nakna på vintern i sträng kyla och övat, därför att de inte fått ut annan uniform än en tunn overall. Hemvärnsmännen ha själva fått skaffa sig något så när varma underkläder. De ha inte haft skor. Jag har sett pojkar, som exercerat i vanliga promenadskor i 10—15 graders kyla och många gånger även i snöslask.

Herr Andersson frågar hur man skall kunna kontrollera, att skorna skötas på lämpligt sätt. Jag får säga, att det är lika sträng kontroll över den materiel, som är utlämnad till hemvärdnet, som över övriga militära förbands materiel. Det utövas en ganska omfattande kontroll med visitationer både en och två och tre gånger om året. Han säger, att det i viss mån har förekommit, att utrustningen har missköts; han nämnde därvid gevär och ammunition. Huruvida ammunitionen har missköts, kan jag inte uttala mig om. I varje fall har man varit mycket sparsam med ammunition under krigsåren, och det är först nu sedan freden inträtt som man fått en större tilldelning därav. Förr var man ganska restriktiv vid tilldelningen av ammunition — hemvärnsmännen skola ju inte utbildas i skjutning inom hemvärdnet, utan det får ske i skytteföreningarna. Tiden tillåter ju inte skjututbildning inom hemvärdnet. Man har en och annan fältskjutning och kanske någon skolskjutning, men det är allt. Om gevären misskötas, skall jag i någon mån försöka förklara, vad det kan bero på. Jag har inom mitt område träffat på gevär, som varit missköta, men det har sannerligen inte varit hemvärnsmännens fel. Det har nämligen berott på att man inte fått tillräckligt med rengöringsmedel för skötseln av dessa vapen inom hemvärdnet. Hemvärnsmännen ha ju vapnen hemma, men kanske inte mer än en tredjedel eller fjärdedel av styrkan har fått ut låt oss säga läskstångsförlängare, så att de kunnat »draga» geväret hemma. Det beror helt enkelt på att det varit brist på material. Om hemvärnsmannen skall kunna sköta sitt gevär, måste han gå till låt oss säga hemvärnsförrådet för att där få rengöringsmedel. När man har varit ute i ur och skur ett dygn och kommer hem genomvåt, gör man geväret rent så gott man kan med de medel man har till förfogande, men det är inte alltid sagt, att dessa äro de lämpligaste, och det gör, att man kanske ställer undan geväret någon dag eller några dagar. Då blir det omedelbart litet rost på det, och det gäller sedan att få bort den. Jag vill säga, att man inte får lasta hemvärnsmännen för vad som i vissa fall har förekommit, ty det har dock varit brist på material, bland annat rengöringsmedel, som gjort, att det förekommit vissa missförhållanden på detta område.

Jag skulle kanske kunna nämna ett annat fall. Jag läste häromdagen i tidningen, att ett skott gått ur en hemvärnsmans kulsprutegevär på ett tåg, där en ledning blivit avskjuten. Jag vet inte, vilken modell av kulsprutegevär som den mannen hade, men jag kan meddela, att vi fingo byta ut våra gamla kul-

Ang. hemvärnets rekrytering m. m. (Forts.)

sprutegevär mot en ny modell, som visade sig vara mycket otillförlitlig på grund av att den alltid hakade upp sig. Det var fel i konstruktionen på något sätt. Vi ha varit ute för detta bland annat vid tävlingar. Så t. ex. förlorade den grupp från Jönköping, som deltog i rikstävlingen, på grund av att kulsprutegevären helt enkelt låste sig under skjutningen. Det har också förekommit, att hemvärnsmän sprungit med säkrade kulsprutegevär, och skotten ha gått. Dessa kulsprutegevär äro inte stötsäkra. Det har vid flerfaldiga tillfällen anmärkts på dessa modeller av vapen. Jag hoppas, att rättelse kommer till stånd. Det fall, som inträffade på tåget, kan möjligen bero på att hemvärnsmannen hade just ett sådant kulsprutegevär, som låst sig, varpå skottet gick. Det är mycket svårt att få loss ett skott, som fastnat i patronläget, och man lyckas knappast därmed förrän man kommer till en plats, där man har ordentliga verktyg för saken. Har man haft geväret säkrat, är det möjligt att vid en stöt skottet kunnat gå. Då hade ändå vederbörande vid tillfället vidtagit alla försiktighetsåtgärder.

Till sist vill jag säga, att är man av den uppfattningen, att hemvärdnet inte har någon uppgift att fylla i framtiden, skall man avslå den kungl. propositionen och utskottets utlåtande, men har man den uppfattningen, att hemvärdnet eventuellt kan få en framtidsuppgift, skall man försöka upprätthålla intresset inom hemvärdnet, och det gör man, om man i någon mån tillgodoser hemvärdnets önskemål genom att nu, när man har större möjligheter till det, åtminstone se till att det får en utrustning, som det kan anse sig något så när tillfredsställt med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Axel Ivar*.

Herr **von Heland**: Herr talman: Herr Karl Andersson ansåg, att riksdagen borde dröja med sitt ställningstagande, till dess försvarsutredningen kom fram med sina synpunkter. Jag vill då hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition, av vilken det framgår, att försvarsutredningen har tagit ställning till denna fråga. Jag kan meddela, att vi inom försvarsutredningen voro fullständigt eniga om det positiva yttrande, som vi ha avgivit om denna hemvärnsfråga.

Med hänvisning, herr talman, till försvarsutredningens yttrande, som står att läsa i Kungl. Maj:ts proposition, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola; samt

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 gjorda framställningar om anslag till fångvården m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till
abortföre-
byggande åtgärder m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 369, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 föreslagit riksdagen att dels godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., som framlagts av chefen för socialdepartementet i förenämnda statsrådsprotokoll, dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda de bestämmelser, som kunde bli erforderliga för förslagens genomförande, dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa till Bidrag till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet ett anslag av 15 000 kronor och till Abortförebyggande åtgärder ett förslagsanslag av 80 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen dels en motion av herr *W. Svensson* i Ljungskile m. fl. (II: 669), vari hemställdes, att riksdagen måtte uttala som sin mening, att handeln med preventivmedel vid apoteken ej borde göras obligatorisk,

dels en motion av herr *J. W. Johnsson* i Stockholm (II: 670), vari framhållits, att de kyrkliga och frikyrkliga ungdomssammanslutningarna borde vara berättigade att jämsides med andra organisationer komma i åtnjutande av bidrag för sexualhygienisk upplysningsverksamhet, i anledning varav hemställdes, att det för denna bidragsverksamhet avsedda anslaget måtte betitlas »Bidrag till folkbildningsorganisationer och kristna ungdomssammanslutningar för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet»,

dels ock en motion av fröken *E. Andersson* m. fl. (II: 671), vari hemställdes, att riksdagen ville beakta de synpunkter, vilka i motionen blivit anförda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 669 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 anförts angående försäljning av preventivmedel,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 670, i vad densamma avsåge grunderna för bidragsverksamheten, samt med avslag å motionen II: 671 godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., vilka utskottet i övrigt förordat,

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda de bestämmelser, som kunde bli erforderliga för förslagens genomförande,

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 670, i vad densamma ej behandlats under II., till Bidrag till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor,

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Abortförebyggande åtgärder å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 80 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Bäckström*, *Mannerskantz* och *Malmborg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort biträda den i motionen II: 669 uttalade uppfattningen, att handeln med preventivmedel vid apoteken ej borde göras obligatorisk, och att punkten I i utskottets hemställan följakt-

Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)

ligen bort hava följande lydelse: »I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 669 uttala, att försäljningen av preventivmedel vid apoteken ej bör göras obligatorisk, ävensom i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 19 oktober 1945 anförts angående försäljning av sådana varor,»;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Falla* och *Holmström*, vilka ansett,

dels att utskottet i motiveringen bort med anslutning till motionen II: 671 uttala, att preventivrådgivningen för kvinnor icke borde förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan till sjukhusens öppna mottagningar samt till tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården samt att möjligheten att erhålla kostnadsfri havandeskapsdiagnos icke ens till en början borde begränsas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan även beredas vid sjukhusens öppna mottagningar samt hos tjänsteläkarna och de privata specialisterna i den öppna vården,

dels ock att punkten II i utskottets hemställan följaktligen bort hava följande lydelse: »II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 671 samt med bifall till motionen II: 670, i vad sistnämnda motion avser grunderna för bidragsverksamheten, godkänna de förslag till abortförebyggande åtgärder m. m., vilka utskottet i övrigt förordat,».

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet har jag antecknat mig för tvenne reservationer. Den ena berör frågan huruvida försäljningen av preventivmedel vid apoteken skall vara obligatorisk och den andra vilka institutioner som böra handha preventivrådgivningen för kvinnor och ställa havandeskapsdiagnos. Beträffande den första frågan skall jag yttra mig kort.

Jag vill först förklara, att jag finner hela denna handel oriktig. I varje fall tycker jag det är väl mycket begärt, att man skall tvinga innehavare av apotek att idka denna handel, om de själva ogilla den. Det innebär ett kännbart tryck på dem, som är onödigt. Såsom en andra synpunkt vill jag framhålla, att det i många fall på landsbygden kan vara direkt skadligt att tillåta en dylik handel, vilken ofta drar med sig förhållanden, som man annars skulle slippa.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservationen nr 1.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. beträffande nu föredragna punkt avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt herr *Mannerskantz* yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 292 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten II.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! I denna fråga har i andra kammaren väckts en motion med nummer 671, som innehåller fyra yrkanden. Jag har för min del inom utskottet kunnat ansluta mig till två av dessa yrkanden. Det första innebär, att preventivrådgivningen för kvinnor inte bör förläggas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna utan till sjukhusens öppna mottagningar samt till tjänsteläkarna och de privata specialisterna.

Dessa mödravårdscentraler och dito stationer ha kommit mycket bra i gång. De ha fått ett gott anseende och blivit till stor nytta. Jag är nu emellertid rädd för att mottagningarna på dessa inrättningar skola råka i misskredit. De som komma till dessa mottagningar äro ju kvinnor med en ljus syn på tingen, kvinnor som med stora förhoppningar se fram mot en lycklig händelse i deras liv. Skulle man nu blanda ihop detta klientel med det klientel, som kommer dit i andra syften, fruktar jag, att atmosfären på mottagningarna inte skulle bli så bra. Klientelet av det förstnämnda slaget kanske rent av inte skulle vilja besöka mottagningarna, och detta är huvudskälet varför jag funnit motionens yrkande riktigt.

De mottagningar, som genom landstingets försorg anordnats i mitt hemlän, ha rönt en mycket stor framgång, och besöksfrekvensen har varit stor. I Kalmar stad visar statistiken, att praktiskt taget varenda blivande moder går på dessa mottagningar, och jag tycker det är alldeles onödigt, att dessa blivande mödrar skola behöva sammanblandas med kvinnor, som söka råd för att förhindra, att det kommer barn till världen.

Det har sagts, att skälet för den nu föreslagna anordningen är att man med ett annat system inte kan få någon effektiv kontroll över betalningen för rådgivningarna m. m. sådant. Det är ju mycket möjligt, att svårigheter kunna råda i detta avseende, men den möjligheten finns ju, att Kungl. Maj:t, även om riksdagen fattar ett beslut, väntar med verkställigheten av denna del av förslaget.

Det mest positiva och det bästa i den föreliggande propositionen är enligt min mening förslaget om att inrätta en kuratorsverksamhet, som tar sikte på de unga kvinnor, som kommit i aborttankar. Det är ett gott förslag att anställa kuratorer i de städer, där detta problem är aktuellt. Det är det, som väl är, inte på alla håll i landet, utan det är väl närmast storstäderna som här komma i fråga. Inrättandet av denna kuratorsverksamhet har därför mitt fulla gillande. Övriga förslag i den kungl. propositionen tycker jag kunna anstå, till dess man funnit former för denna verksamhet, som inte menligt inverka på mödravårdsmottagningarna.

Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)

Viktiga remissinstanser ha även avstyrkt dessa förslag. Av samma skäl, som jag nu anfört, har jag anslutit mig till motionens yrkande att möjligheten att erhålla kostnadsfri havandeskapsdiagnos icke bör begränsas till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Jag var tveksam inom utskottet om jag skulle gå på motionens yrkande i detta avseende eller om jag skulle gå på avslag beträffande de punkter, där det enligt propositionen inte rådde full klarhet om hur betalningarna skulle kunna verkställas. Reservationen innehåller nu emellertid förslag om att diagnos skall kunna erhållas även på sjukhus och hos tjänsteläkare, och jag ber att få yrka bifall till detta förslag, samtidigt som jag hänvisar till möjligheten för Kungl. Maj:t att inte låta det träda i kraft förrän man funnit någon lämplig form för kontroll över arvodesbetalningen.

Med stöd av vad jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 2.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Det må vara mig tillåtet att i min egenskap av ursprunglig förslagsställare säga några ord i denna fråga. Det var ju 1941 års befolkningsutredning, som tog initiativ till det förslag, som nu föreligger i form av en proposition från socialdepartementet.

Jag kan mycket väl förstå, att de tekniska arrangemang för att möjliggöra en kostnadsfri havandeskapsdiagnos, som förordats i propositionen och av befolkningsutredningen, kunna väcka betänkligheter, men jag skulle därvid vilja anknyta till ett ord av den föregående ärade talaren. Han säger, att det positiva i det föreliggande förslaget och det som har hans och som han trodde alla människors sympatier är kuratorsverksamheten, som har till uppgift att söka kontakt med de kvinnor, som fundera på att begå abort, och försöka få dem på andra tankar eller åtminstone se till att de komma i förbindelse med samhällets olika hjälpinstitutioner. Så ser också jag det, och jag tror jag kan säga, att vi alla inom befolkningsutredningen sett det så, men hur förstklassig kuratorsinstitution vi än bygga upp, blir det ett slag i luften, om inte kuratorerna kunna komma i kontakt med klientelet. Vi ha på olika vägar — som jag nu inte skall gå in på, eftersom de inte äro föremål för diskussion — sökt underlätta och göra det naturligt för detta klientel att komma i kontakt med samhällets myndigheter på detta område. En av dessa vägar är att samhället bereder möjlighet för dessa kvinnor att erhålla en kostnadsfri havandeskapsdiagnos. Att genomföra kuratorsinstitutionen, men inte ge den det organ, varigenom den skulle kunna komma i förbindelse med sitt klientel, vilket blir resultatet av den föregående ärade talarens resonemang, är enligt min mening inte möjligt. Ett av medlen härför är den kostnadsfria havandeskapsdiagnosen.

Beträffande åter frågan hur denna verksamhet skall organiseras, har det, såsom jag redan antytt, givetvis sina svårigheter att koppla ihop havandeskapsdiagnosen med den förebyggande mödravården. Trots allt grubbel på denna punkt ha vi dock inte kunnat komma till något annat resultat än att vi på detta område måste pröva oss fram. Det klientel det här är fråga om kommer dock inte att skilja sig så mycket från det vanliga klientelet. Herr Mannerskantz' teori att de kvinnor, som söka havandeskapsdiagnos, skulle skrämna bort mödravårdsklientelet, tror jag inte mycket på. Det finns emellertid andra skäl, som tala mot ett förläggande av denna verksamhet till mödravårdsinstitutionerna. Jag kan därför försäkra, att alla vi som äro intresserade av denna fråga komma att med stor uppmärksamhet följa utvecklingen och se hur detta experiment slår ut. Så fort vi få större erfarenhet och ett bättre material för ett allsidigt bedömande av detta problem än vi nu ha, skola vi taga upp denna fråga till en ny och förut-

Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)
sättningslös prövning. Vi vinna ingenting med att vänta. Vi ha icke något nyare material än det vi haft till vårt förfogande, men genom att ta detta steg nu ha vi möjlighet att skaffa oss dylikt material och att skapa åtminstone en möjlighet för kuratorsinstitutionen att träda i funktion.

Jag anser därför, att kammaren kan med stort lugn följa utskottet i föreliggande fråga.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag tror inte, att kuratorerna ute i landet i och med att deras verksamhet förlägges till mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna komma i kontakt med de människor det här är fråga om, då dessa nog i allmänhet undvika dessa inrättningar. Man kunde väl i stället tänka sig att i storstäderna avtal träffades med särskilda läkare, till vilka man genom annonser hänvisade de rådsökande kvinnorna. På den vägen kunde ju sedan kuratorerna komma i kontakt med klientelet. Det är ju i storstäderna det egentliga behovet på detta område föreligger. I de mindre och medelstora landsortsstäderna och på rena landsbygden ha vi gudskelov inte mycket av detta problem. Därför tycker jag, att man inte onödigtvis skall tvinga på landsbygden en sådan här anordning. Kuratorerna skola väl ändå inte finnas på andra håll än där frekvensen är tillräckligt stor för att de skola ha någonting att göra. Jag har för övrigt frågat mig, hur man skall kunna placera så många kuratorer som tio. Vid utskottsbehandlingen fick jag icke något besked om den saken. Jag tycker det är litet väl många att börja det hela med. Man skall inte tro, att frekvensen är så stor på detta sorgliga område, att man kan räkna med att i full utsträckning sysselsätta ett större antal kuratorer, åtminstone inte ännu så länge.

Jag förmenar således, herr talman, att man inte vinner det syftemål, som jag förstär att statsrådet Erlander anser att man skulle vinna med den föreslagna sammankopplingen, då det klientel vi här resonera om nog kommer att dra sig för att besöka de vanliga mottagningarna på mödravårdscentralerna och mödravårdsstationerna. Det vore därför bättre att ha särskilda mottagningar, vilket säkert låter sig ordna i storstäderna, där detta problem är aktuellt. På det sättet kan en bättre kontakt uppnås mellan klientelet och kuratorerna. En sådan lösning på detta problem tror jag vore praktisk.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag måste uttrycka min, jag vet inte om jag skall säga beundran för, men i varje fall förvåning över den barnatro, som den siste ärade talaren visat sig besitta, då det gäller frågan om abortklientelet utbredning i landet, när han tror, att det begränsar sig till storstäderna. Alla som brytt sig om att studera denna fråga en smula veta, att abortsökande kvinnor i själva verket finnas praktiskt taget i hela vårt land. För inte många veckor sedan hörde man talas om illegala aborter i en stad, som åtminstone ännu så länge är betydligt mindre än Kalmar, nämligen Köping, där det hade förekommit vad man skulle kunna kalla en verklig stordrift på detta område. Tio kuratorer äro nog snarare ett alldeles för litet antal, men eftersom man känner sig på osäker mark, vill man inte för närvarande gå längre.

Både den kostnadsfria havandeskapsdiagnosen och övriga åtgärder, som föreslagits, ha ju givits karaktären av en försöksverksamhet för att vi skola bli i tillfälle att inhämta erfarenheter om de föreslagna linjerna. Hur mödravårdscentralerna skola ordna sin del av denna uppgift, vågar jag inte på rak arm säga. Jag kan emellertid mycket väl tänka mig, att de ha särskilda mottagningstider för de olika kategorierna. Vi ha i varje fall för närvarande inte kunnat finna någon bättre lösning på detta problem. Huruvida det kan vara en utväg att träffa avtal med en specialist, vågar jag inte uttala någon bestämd

Anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. (Forts.)

mening om. Vi ha stannat för att åtminstone för närvarande inte gå utöver ramen för tjänsteläkarna, vilka handla på tjänstemannaansvar, då de giva sina råd i olika avseenden.

Jag vågar således hoppas, att kammaren följer utskottets linje, vilken jag tror är den bästa och klokaste. Om erfarenheten emellertid skulle ge vid handen, att det är av behovet påkallat med en omläggning av systemet, medger jag mycket gärna, att man bör pröva en annan lösning.

Dessa frågor äro som var och en inser de svåraste man överhuvud taget kan ge sig i kast med att försöka lösa. Det är enorma svårigheter förknippade med dessa problem, som göra att allting ter sig ganska ovisst och osäkert.

Jag vet inte om herr Mannerskantz har kännedom om de uppskattningar, som gjorts om de illegala aborternas antal här i landet. Det finns många olika uppskattningar, men ingen understiger 10 000 aborter per år. Många anse, att det dubbla antalet eller mera är det troliga, och att tro, att det bara är i storstäderna som en dylik trafik bedrives, grundar sig på ett verkligt misstag.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende inom statsutskottets tredje avdelning, ber jag att få säga några ord.

Vi hade tillfälle att inom avdelningen höra representanter för sakkunskapen på detta, jag betonar det, mycket ömtåliga område. Vi fingo nog därvid intrycket, att sakkunskapen inte är riktigt enig om hur rådgivningen för kvinnor skall ordnas. Vi kommo inom avdelningen litet var till den uppfattningen, att det vore önskvärt att ordna denna fråga ungefär så som föreslagits i reservationen nr 2 första punkten. Då emellertid denna rådgivning skall vara helt avgiftsfri, kunde vi inte komma till något resultat beträffande frågan hur det skulle vara möjligt att kontrollera den ersättning, som skall utgå av statsmedel, samtidigt som den nödvändiga diskretionen inte åsidosättes. Med hänsyn till att det här ju är fråga om en ren försöksverksamhet, stannade vi för att förorda Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på att utskottet i likhet med departementschefen uttalar, att medicinalstyrelsen, såsom tillsynsmyndighet för mödravården, med stor uppmärksamhet bör följa denna fråga och avgiva förslag, när erfarenhet vunnits om hur det hela bäst skall ordnas.

I likhet med herr Mannerskantz hoppas vi naturligtvis alla, att kuratorsverksamheten skall bli till välsignelse. På denna punkt råder således icke någon oenighet. Jag vill dock uttala någon förvåning över att herr Mannerskantz, samtidigt som han erkänner nödvändigheten av en dylik verksamhet, var tveksam om huruvida det skulle behövas så många kuratorer som tio. Det är ju en inte riktigt logisk tankegång.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna III—V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningens avveckling, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 november 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 377, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

F ö r s l a g

till

lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

Anvisningar

till 41 §.

1. Inkomst av — — — och skulder.

För skattskyldig, som haft ordnad bokföring, skall beräkningen av inkomst av rörelse ske på grundval av hans bokföring, med iakttagande dock av följande. Därest vinstresultatet påverkats därav, att bland intäkter upptagits sådana intäkter, vilka icke skola beskattas såsom inkomst, eller uteslutits intäkt, som skolat medräknas, eller bland utgifter avförts sådana poster, för vilka vid inkomstberäkningen avdrag icke får ske, skall företags erforderlig justering av det bokföringsmässiga vinstresultatet till överensstämmelse med en inkomstberäkning enligt de i denna lag stadgade grunder. Den i räkenskaperna gjorda värdesättningen å tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat, handelslager, penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i aktier, obligationer, lånefordringar m. m. — skall endast om särskilda omständigheter därtill föranleda frångås vid inkomstberäkningen. *Nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av dylika tillgångar enligt ej fullgjorda köpekontrakt må godkännas endast i den mån det visas, att inköpspriset för tillgångar av samma slag vid tiden för bokslutet understiger det kontraherade priset, eller det göres sannolikt, att dylikt prisfall kommer att inträffa före leveransdagen.*

Vad här — — — årets inkomst.

Om beskattningsmyndighet, — — — till beskattning.

Motsvarande gäller — — — års inkomstberäkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

Till utskottets behandling hade överlämnats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I:445 av herr *Wektje* m. fl. och II:690 av herr *Wiberg* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition för sin del måtte besluta, att övergångsbestämmelserna till lagen om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunal-

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

skattelagen den 28 september 1928 (nr 370) skulle erhålla i huvudsak följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946, dock att vid taxering åren 1946, 1947 och 1948 följande särskilda bestämmelser skola gälla:

Även om sådan bevisning rörande risk för prisfall som i anvisningarna till 41 § punkt 1 andra stycket sägs, icke blivit av den skattskyldige förebragt, må nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av i samma författningsrum avsedda tillgångar godkännas med så stort belopp, att nedskrivningen täcker risk för nedgång av priset till det under åren närmast före 1938 gällande lägsta marknadspriset.

Skattskyldig, som gör sannolikt, att en enligt bestämmelserna i punkt 1 ovan begränsad nedskrivning icke är tillräcklig för täckande av den prisfallsrisk, som särskilt i fråga om ersättningsvaror av olika slag kan föreligga intill tiden för varans försäljning eller, då fråga är om råvaror eller halvfabrikat för försäljning av den färdiga produkten, må utan hinder av vad i föregående stycke sägs medgivnas avdrag för den ytterligare nedskrivning som av dessa omständigheter betingas.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 377 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, för sin del antaga i betänkandet infört förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att de likalydande motionerna I: 445 och II: 690, i den mån desamma ej kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets lagförslag skilde sig från det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget allenast därutinnan, att sista meningen i andra stycket av punkten 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen avfattats sålunda:

Nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av dylika tillgångar enligt ej fullgjorda köpekontrakt må godkännas endast i den mån det visas, att inköpspriset för tillgångar av samma slag å balansdagen understiger det kontraherade priset, eller det göres sannolikt, att dylikt prisfall kommer att inträffa, innan tillgångarna levereras eller av den skattskyldige i oförändrat eller förädlat skick försäljas.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Björnsson* och *Lövgren*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 377; samt

2) av herrar *Velander*, *Wehtje*, *Olson* i Göteborg och *Karlsson* i Granebo, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Wehtje**: Herr talman! I den föreliggande propositionen har departementschefen föreslagit en begränsning av rätten till nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av lagertillgångar för att därmed skapa en garanti mot obefogade nedskrivningar. För min del är jag också alldeles på det klara med att obefogade nedskrivningar böra förhindras.

I propositionen framhålles uttryckligen, att nedskrivningar på leveranskontrakt kunna anses fullt befogade, särskilt och i större utsträckning under onormala tider. Under nu rådande förhållanden, när prisläget är ytterst labilt, måste man räkna med betydande prisfall på åtskilliga för vår industriella produktion

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

erforderliga råvaror, och det framstår då som alldeles klart, att ett behov av nedskrivningar föreligger också i fråga om leveranskontrakt.

Om inte denna rätt till nedskrivning på kontrakt så klart erkänts, hade våra företag givetvis inte kunnat påtaga sig uppgiften att, såsom skett, anskaffa för vår försörjning viktiga råvaror och inhemskt bränsle på lång sikt. Hela vårt försörjningsproblem hade förvisso kommit i ett katastrofalt läge, om inte företagen visat sin beredvillighet att sätta in alla krafter på uppgiften att anskaffa de på lång sikt erforderliga råvarorna.

Men härmed ha stora ekonomiska risker varit förenade, och de äro ännu inte på långt när överständna. I motionen I: 445 finnas några exempel angivna, som tydligt visa vilka varor som i huvudsak kommit i fråga för de leveranskontrakt, vilka nu i första hand äro aktuella, och som på samma gång visa storleksordningen av de kontrakt, som måst avslutas; det rör sig om belopp motsvarande de olika företagens årsvinster och därtöfver. Behovet av nedskrivningar i dessa fall torde för alla och envar framstå som fullt klarlagt.

När emellertid varutillförseln utifrån kommit i gång och prisnivån stabiliserats, blir frågan om avskrivningar och nedskrivningar på leveranskontrakt inte längre något problem, och under sådana förhållanden hade ju den föreslagna lagstiftningen kunnat anstå. Departementschefen har dock ansett sig böra framlägga ett förslag.

I propositionen anges å s. 40 de riktlinjer, enligt vilka departementschefen anser att rätten till nedskrivningar bör bedömas. Sålunda torde, heter det, »beträffande en del varugrupper viss nedskrivning kunna medgivas enbart på grund av den väntade allmänna prisutvecklingen och sålunda utan närmare utredning i det särskilda fallet». I motionen äro önskemålen i detta avseende ytterligare utförda, och de ha under utskottsbehandlingen i stor utsträckning beaktats, så att propositionens förslag i viss mån modifierats och ändrats i en riktning, som jag förmenar är till det bättre.

I motionen hade föreslagits, att man skulle tillskapa vissa övergångsbestämmelser för en tidrymd av tre år, detta med tanke på att mera normala förhållanden efter den tiden kunna antagas ha inträtt. Utskottet har valt en annan väg, och däremot är kanske i stort ingenting att erinra. Huvudsaken är ju att de direktiv, som lämnas, bli så klara och tydliga som möjligt.

Under utskottsbehandlingen diskuterades vissa andra förslag, som i detta avseende enligt min mening voro bättre. Jag har med min till utskottets utlåtande avgivna reservation velat framhålla, att det syntes mig önskvärt att utskottets motivering hade varit klarare, detta med hänsyn till de skattskyldiga och med tanke på att man därigenom kanske skulle kunnat undgå en del skattetvister, som givetvis äro betungande för både de skattskyldiga och det allmänna. Våra skattemyndigheter äro ju, särskilt i de högre instanserna, utomordentligt arbets-tyngda, och det hade inte minst med hänsyn därtill varit önskvärt, om man nu genom en klarare formulering kunnat åstadkomma lättare tillämpliga direktiv.

Mot utskottets kläm har jag intet att erinra, utan min reservation hänför sig helt till utskottets motivering. För min del har jag därför intet yrkande, herr talman.

Herr Björnsson: Herr talman! Såsom framgick bland annat av den föregående ärade talarens anförande, rör sig den föreliggande frågan om värderingen av leveranskontrakt i köparens ägo. För att göra upp ett bokslut måste man företa en värdering av sina tillgångar, och därvid vållar naturligtvis särskilt varulagrets värdering vissa svårigheter, då det icke är möjligt att med säkerhet bedöma en varas realisationsvärde vid normal försäljning.

På senare tid har emellertid ett särskilt problem uppkommit då det gäller

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

leveranskontrakt. Den vanliga regeln för värdering av varulager, som finnes i rörelseidkares vård, är att s. k. fri nedskrivning tillåtes i överensstämmelse med bokföring enligt god köpmanssed. På sina håll har man nu praktiserat samma regel även då det gäller leveranskontrakt.

Sådana leveranskontrakt, enligt vilka en affärsman eller industriidkare försäkras sig om att efter så och så lång tid få köpa vissa bestämda varumängder, äro ingen nyhet, utan ha regelbundet förekommit inom näringslivet sedan lång tid tillbaka och på vissa håll i mycket stor utsträckning. Alldeles särskilt gäller detta sådana varor som man köper utifrån. Här betraktas s. k. terminsköp helt enkelt som en fullkomligt normal företeelse. Om låt oss säga en fabrikant av bomullsvävnader skall sälja sådana, måste han veta, vilket pris han har att räkna med på den bomull, som åtgår för att spinna garnet och väva tyget, och en säker bedömningsgrund därvidlag kan han få genom att köpa råvaran på terminsbörsen för leverans vid den tidpunkt, då han behöver den för att kunna fullgöra de leveranser han i sin tur har åtagit sig.

Nu har det emellertid visat sig, att sådana kontrakt leveranser under nuvarande kristid avtalats i mycket stor omfattning. Jag tror att denna företeelse kan jämföras med köbildningen vid affärer, då det börjar bli litet osäkert med lagertillgången. Och naturligtvis är instabiliteten på varumarknaden under rådande förhållanden mycket större än under s. k. normala tider. Riskerna att inte kunna få en vara vid denna tidpunkt, när man på förhand vet att man behöver den eller tror sig kunna göra en fördelaktig affär med den eller genom användning av densamma, äro avsevärt större nu än i vanliga fall.

De kontrakt, som förekomma, kunna vara av olika slag. Det finns, efter vad jag hört uppges, kontrakt där säljaren åtar sig prisfallsrisken, men det normala torde vara, att denna risk får bäras av köparen.

Det är nu om värdesättningen av sådana kontrakt vid lagervärderingen som propositionen rör sig. Där räknar man med att en köpare enligt leveranskontrakt skall få nedvärdera den kontraherade varan till det pris, som kan gälla balansdagen eller, om leveransdagen infaller senare, vid denna tidpunkt. Leveransdagen är alltså den längst avlägsna tidpunkt i framtiden, på vilken man får basera denna värdesättning.

Utskottet har föreslagit den ändringen, att nedvärderingen skall kunna ske även med hänsyn till ett prisfall, som kan väntas efter leveransdagen. Jag har för min del inte funnit de skäl, som anförts för att frångå Kungl. Maj:ts förslag, tillräckligt bärande för att jag skulle kunna biträda utskottets förslag.

Om vi säga, att jag har köpt en vara nu och att den skall levereras den 1 juni, skall jag enligt Kungl. Maj:ts förslag i mitt bokslut vid årsskiftet upptaga den vara, jag har försäkrat mig om, till det värde den kan beräknas ha leveransdagen, alltså den 1 juni, men enligt utskottets förslag skall jag kunna upptaga den till ett lägre värde, om jag kan göra sannolikt, att priset skall falla efter den 1 juni. Nu förhåller det sig ju så, att det enda förnufviga jag kan göra, om jag kommer underfund med att ett prisfall är förestående på den kontraherade varan och jag inte behöver den eller tror, att jag kan köpa den billigare längre fram, är att sälja den och sedan köpa den på nytt till det lägre pris, som jag anser mig sannolikt kunna räkna med. Vad det här gäller är alltså bara, huruvida man skall sätta stopp vid det realisationspris, som man leveransdagen kan få ut av varan.

Kontraktsköpen ha i nuvarande tider, efter vad som uppges i propositionen, fått mycket stor omfattning, och att det rör sig om verkligt stora frågor kan man få en föreställning om, då man tar kännedom om ett skattemål, som avdömts i regeringsrätten. Det gällde en firma i järnbranschen, som hade köpt

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

ett varulager, vilket vid värderingstillfället upptagits till ett inköpsvärde av 1 736 000 kronor. Förkrigspriset var 1 075 000 kronor. Nu begärde firman nedskrivning med 961 000 kronor, och detta bifölls. Lagrets värde nedsattes alltså från 1 736 000 kronor till 775 000 kronor, d. v. s. till ett belopp, som ligger 20 procent under förkrigsvärdet. Vi veta, att järnmarknaden i hög grad är beroende av bland annat bränslepriserna, som för närvarande äro mycket höga. Jag vet visserligen inte, vad slags järn det i detta fall rörde sig om, men för att illustrera de förhållanden, som råda på järnmarknaden, kan jag nämna att förkrigspriset på armeringsjärn var maximalt ungefär 20 öre per kg, medan det nu är något över 40 öre. Men det järnlager, som här är i fråga, har nedskrivits till ungefär 16 öre per kg, innan varan överhuvud taget är levererad. Där måste alltså ligga en mycket betydande dold reserv, som när det gäller beskattningen kan få en inte ringa betydelse.

Nu tror jag för min del, herr talman, att hela frågan med hänsyn till att dessa förhållanden naturligtvis kunna vara rätt svåröverskådliga — kontraktslagen kunna vara av ganska varierande beskaffenhet — kräver en grundligare reglering än den, som här har gjorts i anledning av den mycket snabba utvecklingen på detta område och med hänsyn till krigskonjunkturskattens förestående avveckling. Men i så fall är efter min mening ett förslag sådant som det, utskottet här har framlagt, i viss mån prejudicerande.

Jag kan således inte finna, att en rörelseidkare genom tillämpningen av den lagstiftning, som föreslagits i den kungl. propositionen, skulle tillfogas någon som helst förlust eller att det skulle vara fråga om en oskäligen pålaga. Jag anser därför, herr talman, att riksdagen gör klokast i att följa Kungl. Maj:ts förslag, och jag hemställer om bifall till detsamma.

I herr Björnssons yttrande instämde herr *Linder*.

Herr **Ericsson, Hermau**: Herr talman! Meningsskiljaktigheterna i denna fråga äro inte djupgående. Visserligen ha åtskilliga näringsorganisationer i sina yttranden över den utarbetade promemorian uttalat, att en lagstiftning på detta område vore tämligen överflödig, men herr Wethje har ju här omvitnat, att han böjer sig för det framlagda lagförslaget och anser, att lagstiftningen på vissa punkter kan vara till nytta.

Herr Wehtje accepterar följaktligen utskottets förslag och gör anmärkning bara i fråga om en enda detalj. Han anser, att utskottets utlåtande inte är tillräckligt tydligt när det gäller direktiven till skattemyndigheterna. Nu framgår det av propositionen, att också finansministern anser, att bevisningen åtminstone till att börja med inte behöver göras ingående. Han säger: »I detta sammanhang vill jag framhålla, att kraven på den sannolikhetsbevisning, skattskyldig har att fullgöra, i det aktuella läget icke böra ställas alltför höga. Vid 1946 års taxering torde sålunda beträffande en del varugrupper viss nedskrivning kunna medgivas enbart på grund av den väntade allmänna prisutvecklingen och sålunda utan närmare utredning i det särskilda fallet.»

Motionärerna ansågo ju från början, att en övergångsbestämmelse skulle kunna vara nödvändig, och föreslogo, att bevisning i det särskilda fallet icke skulle krävas under de närmaste åren. Utskottet finner emellertid i likhet med departementschefen en övergångsbestämmelse överflödig och anser, att sannolikhets-skäl böra anföras. Om man kunde vara säker på att vi bara ha att göra med firmor, som inte vilja bedraga staten på skatt, skulle man kanske kunna släppa efter på bevisskyldigheten. Men nu finns det ju tyvärr en hel del, som på olika sätt försöka undandraga sig skatt, och utskottet har därför ansett sig inte kunna frånträda kravet på bevisning.

När det sedan gäller den av herr Björnsson här berörda frågan, innebär ju

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

utskottets förslag en utvidgning av propositionen och har föranletts av den motion, som förelegat till behandling inom utskottet. Däri påyrkas en ytterligare nedskrivningsrätt utöver vad som i propositionen föreslagits. Även om en kontraherad vara inte inkommit i lager, skulle man alltså få göra en nedskrivning till förkrigspris. Nu har man ju från firmornas sida — såsom framgår av yttrandena, framför allt det från Kooperativa förbundet — varit angelägen om att göra rätt långfristiga leveranskontrakt för att överhuvud taget kunna skaffa varor. För att exempelvis tillgodose sitt behov av bränsle ha fabrikerna kanske kontraherat avsevärda kvantiteter för rätt lång tid framåt. Det kan ju tänkas, att importen av utländska bränslen kommer i gång och medför ett mycket kraftigt prisfall. Därest bränsleheternas värde skulle kunna befaras nedgå avsevärt, finner jag det helt naturligt, att firmorna få möjlighet till avskrivningar på de kontraherade kvantiteterna, även om dessa inte äro levererade.

Vad det kan komma att röra sig om framgår av en liten uppställning i propositionen, som är hämtad ur en promemoria av statens priskontrollnämnd. Herr Björnsson nämnde armeringsjärn. Jag skall ta ett annat exempel, nämligen nickel. Priset härpå var den 14 september 1945, då priskontrollnämnden avgav sin promemoria, 14 kronor 85 öre per kg. Det offererade priset vid import var 3 kronor 50 öre, och förkrigspriset var 3 kronor.

När det gäller stora artiklar, som komma utifrån — jag tänker t. ex. på Kooperativa förbundets import av kopra och andra produkter för oljetillverkning — förflyter ju först och främst en mycket lång tid, innan de komma hit, och vidare få de kanske ligga rätt länge i lager, innan de användas för att bereda den färdiga varan. Enligt Kooperativa förbundets yttrande kan varan ligga i lager till och med ett helt år, och under den tiden kan ju en prissänkning inträffa på världsmarknaden, som gör det nödvändigt för förbundet att skriva ned lagerpriset, då det inte finns någon möjlighet att vid försäljningen av varan uttaga det högre priset.

Möjligheten att annullera kontrakt torde inte vara så stor, eftersom de i regel nog äro skrivna som fasta.

Riskerna för att utskottsförslaget skall kunna verka prejudicerande tror jag inte heller äro så stora, ty det är ju inte meningen, att denna lagstiftning skall gälla för någon lång tid framåt. Det är kanske en brist i propositionen, att man inte har angivit en viss tid — ett, två eller tre år — under vilken lagen skulle gälla, men det anföres dock, att en utredning på detta område kan bli nödvändig, och jag tror därför att lagstiftningen är av rent övergående natur.

Att mängden av kontraherade varor och antalet leveranskontrakt just nu äro så onormalt stora sammanhänger, såsom också framgår av yttrandena, med att firmorna under kristiden varit synnerligen angelägna att försäkra sig om varor för sin produktion. När mera normala tider inträda, kan man alltså vänta att dessa kontrakt undan för undan komma att bli färre och färre.

Denna nedskrivningsrätt betyder för övrigt inte, att skattemedel undan dragas staten. Den färdiga varan skall ju en gång försäljas, och om priset då blir högre än som skulle motsvara en tidigare gjord nedskrivning, kommer ju skatt att betalas på den försäljningssumma, som inflyter. Utskottets förslag innebär i realiteten bara, att man framflyttar tidpunkten för skattens erläggande ett eller kanske i värsta fall ett par år.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag fick den uppfattningen, att den föregående ärade talaren inte hade riktigt förstått vad jag sade på en punkt. Det

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

beror kanske på att jag inte uttryckte mig fullt tydligt, och jag skall be att få tillrättalägga saken.

Det är här inte fråga om nedskrivning å varan, då den är levererad — därvidlag får man ju göra på samma sätt som hittills — utan det är bara fråga om nedskrivning å kontrakt angående inköpta men ännu ej levererade varor. Det gäller att sätta en gräns för möjligheten för rörelseidkare att genom större eller mindre kontraktsköp skaffa sig ett underlag för en nedskrivning för att därigenom kunna bilda dolda reserver. Just nu, när det är fråga om att avveckla krigskonjunkturbeskattningen, kunna dylika nedskrivningar få sådana konsekvenser, att man får tänka sig för, innan man går så långt som här är föreslaget.

Såvitt jag förstår bör enligt utskottets ståndpunkt skillnaden mellan vad som skulle gälla efter ett bifall till utskottets förslag och vad som nu gäller enligt regeringsrättens prejudicerande dom, enligt vilken man efter utskottets förmenande kan få skriva ned kontrakt huru mycket som helst, vara, att bevisbördan flyttas över från beskattningsmyndigheten till den skattskyldige. Men såsom jag har läst relaterandet av denna rättsfrågas avgörande, har regeringsrätten bara funnit, att den inte kan jäva den skattskyldiges påstående, att värdet kan sjunka så pass, att det avsevärt understiger förkrigspriset. Det är möjligt, att det kan göra det, men jag tror, att det i varje fall kommer att dröja mycket länge, mycket längre under den fredskris som kan komma efter detta krig än under den som kom efter förra kriget. Man har bara förskjutit tidpunkten för värderingen, som kontraktinnehavaren nu får flytta fram hur långt som helst, och jag tycker inte, att en överflyttning av bevisbördan från beskattningsmyndigheten till den skattskyldige är en tillräcklig reaktion från samhällets sida mot sådana företeelser som kunna tänkas förekomma.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Wehtje: Herr talman! Med anledning av herr Ericssons anförande, som han efter vad jag förstår höll som representant för utskottsmajoriteten, vill jag säga, att det inte råder någon meningsskiljaktighet oss emellan. När jag förut hade ordet läste jag upp ett stycke av propositionen, där departementschefen framhåller, att vid 1946 års taxering torde beträffande en del varugrupper »viss nedskrivning kunna medgivas enbart på grund av den väntade allmänna prisutvecklingen och sålunda utan närmare utredning i det särskilda fallet». Utskottet säger med avseende på dessa förhållanden: »Om det redan av de ekonomiska förhållandena i ett visst läge framgår, att ett allmänt prisfall troligen kommer att inträffa, erfordras givetvis ingen ytterligare utredning härom.»

Jag vill understryka, att det finns en överensstämmelse mellan departementschefens uppfattning, utskottets ställningstagande och min ståndpunkt. I de alldeles klara fallen skall naturligtvis inte krävas någon närmare utredning eller någon bevisning för att en nedskrivning skall vara berättigad. Jag skall alltså inte uppehålla mig närmare vid dessa förhållanden.

Gent emot herr Björnsson skulle jag vilja säga, att det inte förhåller sig så, att dessa kontraktavslut ha tillkommit vid sidan av de normala affärstransaktionerna och skulle vara betingade, som han sade, av att man vill säkerställa, att man verkligen kan få en vara, när man behöver den. Det är naturligtvis rätt i viss utsträckning, men det gäller också att ordna försörjningen på längre sikt än det varit behövt förut. Om man tar något av de företag, som anförts såsom exempel i motionen, finner man, att de ju genom kontrakt måst söka skaffa sig råvaror och bränsle i en helt annan utsträckning än förut. Ett bruksföretag har t. ex. tidigare kunnat ligga med ett lager av stenkol för ett par månaders behov. Nu har företaget i stället måst kontrahera ved eller torv

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)

eller andra bränslen, till vilka det har blivit hänvisat, inte bara för denna tidrymd, utan för både ett år och två år framåt, och det är väl alldeles klart, att det då kommer att röra sig om mycket stora värden och utomordentligt stora risker, mot vilka det är fullt befogat och nödvändigt att säkerställa sig.

I remissyttrandena har framhållits betydelsen av att man följt den ekonomiska politik, som nu har tillämpats under detta krig, och inte den som fördes under det förra kriget. Då medgav man inte nedvärdering av lagerpriser och inte heller av kontrakt, och följden blev ju också, att en stagnation inträdde, när priset sedan kom. Ingen vågade eller hade resurser att driva företagssamheten vidare.

Jag anser det vara av utomordentligt stor vikt, att man slår vakt om att denna prispolitik fullföljes i det sista kritiska skedet av krigsperioden. Det gäller alltså inte, såsom uttrycket föll, att slå vakt om någon dold reserv för företagen, utan det gäller tvärt om att säkerställa sig mot prisfallsrisker, som äro utomordentligt stora och mot vilka det inte är annat än rimligt att man garderar sig.

Hrr Bårg, Johan: Herr talman! Jag föranleddes att begåra ordet, när herr Björnsson tycktes vilja göra troligt, att bevillningsutskottet genom sitt ståndpunktstagande här hade velat ställa sig solidariskt med de rent orimliga avskrivningar, som ha företagits och mot vilka statsmakerna säkert komma att reagera i annat sammanhang och på annat sätt än som här är föreslaget.

Jag tycker, att min gode vän herr Björnsson målade denna sak så, därför att det roade honom att måla den så. Det är riktigt, att bevillningsutskottet här har sträckt sig något längre än Kungl. Maj:t har föreslagit, men utvidgningen har i den form den här fått i utskottsbetänkandet — det må jag meddela — icke ogillats av finansdepartementet. Man har således, så vitt jag förstår, inte svävat ut i rymden till den grad, att någon egentlig reaktion kan påkallas. Det är klart, att missbruk kunna förekomma på dessa områden, inte endast i det här påtalade fallet utan även i andra fall. Mot sådana får man på bästa sätt värja sig. Men jag tycker inte heller, att man kan förorda den ordningen att genom så stränga föreskrifter hindra försöken att gå till överdrifter, att man inte skipar rättvisa där så är nödvändigt.

Vissertligen kan det också sägas, att särskilt det medgivande, som enligt utskottsbetänkandet skulle lämnas, att göra avskrivningar på kontrakt med hänsyn till förhållanden så långt fram i tiden som till dess en kontraherad vara en gång kommer att försäljas i färdigställt skick, är ett mycket vittgående medgivande. Men i en tid som den vi nu leva i är allting så fruktansvärt oberäkneligt. Det synes mig skäligt, att man i fråga om dem som till exempel på industriens område syssla med tillverkningar, beträffande vilka de inte nu kunna bedöma den framtida prisutvecklingen — vi hörde ju i ett par här nämnda fall vilka fluktuationer som redan ha inträffat, och sådana kunna säkerligen inträffa även i fråga om färdigställda varor, innan avyttringen sker — kan ta hänsyn härtill och medgiva de jämkningar, som kunna vara någorlunda påkallade. Det är klart, att det är vanskligt att genom sannolikhetsräknelser visa, att en prissänkning kan vara att emotse vid en längre fram i tiden skeende varuförsäljning. Det är vanskligt både för den som skall försöka åstadkomma bevisningen och för bedömaren. Men sannolikhetsbevisningen är ju en rättsform, som vi ingalunda äro främmande för på beskattningens område, utan som tillämpas i många fall, och man får väl förfara på bästa tänkbara sätt.

Jag har svårt att tro, att ett bifall till utskottets betänkande kommer att medföra så menliga följder, att man har skäl att klaga över det eller ångra

Ang. rätten till nedskrivning å leveranskontrakt. (Forts.)
 det. Vi få inte glömma bort, att stora delar av näringslivet äro eller kunna komma i trångmål och att det är en skyldighet för statsmakterna att skapa rimliga och rättvisa förhållanden även åt dessa.

Herr talman! Jag rekommenderar kammaren att bifalla utskottets hemställan.

Herr **Ericsson, Herman**: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Björnsson, att om det är meningen att beivra, att firmor sluta kontrakt om varuleveranser bara för att få nedskrivningsobjekt, tror jag inte, att vi ha någon möjlighet att komma till rätta därmed genom någon lagstiftning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts ifrågasvarande proposition oförändrad; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. pension för heltidsanställda hemvårdarinnor. Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpssverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 oktober 1945 dagtecknad proposition, nr 346, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade grunder, utfärda bestämmelser i fråga om delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpssverksamheten.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att pensionsunderlaget för ifrågasvarande hemvårdarinnor skulle bestämmas till 1 236 kronor samt att pensionsåldern skulle fastställas till 60 år och tjänstaldern till 30 år.

I samband härmed hade utskottet förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 420 av fru *Sjöström-Bengtsson* och fru *Svenson* samt den andra inom andra kammaren under nr 635 av fru *Västberg* m. fl.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändringen, att hemvårdarinnans pensionsunderlag bestämdes till 1 308 kronor, samt

2) att förevarande motioner I: 420 och II: 635, i den mån desamma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Jag anser mig böra begära ordet i anledning av föreliggande utskottsutlåtande, oavsett att den förändring som utskottet här föreslår kan synas skäligen obetydlig.

Saken ligger till på det sättet, att Kungl. Maj:t har framlagt denna proposition för att ordna pensionsförhållandena för hemvårdarinnorna. De skulle alltså komma in under statens pensionsanstalts reglemente redan nu, d. v. s. i början av nästa år, trots att tjänsterna äro relativt nya och det alltså skulle gå snabbare för denna grupp än för andra tjänstemannagrupper att komma

Ang. pension för heltidsanställda hemvårdarinnor. (Forts.)

in i anstalten och få ordnade pensionsförhållanden. När propositionen likväl har blivit framlagd, har det varit med det motivet, att man borde öka rekryteringsmöjligheterna för dessa tjänster och vidare att det med hänsyn till de svårigheter som alltid föreligga, när en yrkesgrupp lång tid väntat på att få sina pensionsförhållanden ordnade, vore angeläget att så snart som möjligt få pensionsfrågan löst.

Utskottet har godkänt dessa motiv, men ansett, att pensionsunderlaget har beräknats väl snävt. Man har företagit en justering, när det gällt värdering av bostadsförmånerna, från 600 kronor per år — såsom man har räknat med i propositionen — till 900 kronor per år, och på grund därav har man nått en höjning av pensionsförmånerna med ungefär 100 kronor om året. Om man ser till beslutets omedelbara verkningar, är den ekonomiska konsekvensen inte av någon storleksordning, som i och för sig behöver väcka betänkligheter. Det rör sig bara om 45 000 kronor i årlig merutgift.

Jag anser emellertid, att man är inne på en väg, som kan föra med sig rätt betänkliga konsekvenser. Kungl. Maj:t framlägger här en proposition, genom vilken man vill tillmötesgå vissa önskemål, och gör detta trots att det pågår en utredning om dessa och liknande spörsmål rörande pensionsanstaltens verksamhet. Då propositionen utformades, var man angelägen om att man inte skulle lägga fram ett förslag, som bleve på något sätt prejudicerande för denna pågående utredning. När nu utskottet föreslår, att man skall höja värdet av bostadsförmånerna ifrån 600 till 900 kronor, måste väl detta i och för sig bli prejudicerande för utredningen. Det är nämligen på det sättet, att innehavare av likartade tjänster — distriktssköterskor, distriktsbarnmorskor — ha ungefär samma naturaförmåner, när det gäller bostäderna. Man har beräknat bostadsförmånerna till mellan 500 och 550 kronor per år för dessa grupper, som redan ha sina pensionsförmåner ordnade, och när man i propositionen uppskattat värdet till 600 kronor för hemvårdarinnorna, har man avrundat talet på ett sätt, man ansett vara skäligt.

Jag kan inte finna, att det är välbetänkt av riksdagen att bifalla detta utskottsutlåtande på det sätt det är utformat, låt vara att det inte kan få den konsekvensen rent statsfinansiellt, att det betyder så mycket. Jag betraktar det nämligen som alldeles givet, att man uppskattar bostadsförmånerna på sätt som nu sker när det gäller pensionsunderlagets beräkning, skall detta också inverka på inkomsttaxeringen och att staten på så sätt kan få tillbaka av merutgiften. Om man sålunda drar den konsekvensen av beslutet, kan det rent av innebära, att vederbörande befattningshavare få årligen betala en ökad skatt för att vinna 100 kronors höjning av pensionen en gång i framtiden. Jag vet inte, om bankoutskottet har dragit den slutsatsen av sitt förslag, men jag anser denna konsekvens av den föreslagna omjusteringen av bostadsförmånernas värde vara alldeles naturlig.

Jag har, herr talman, ansett mig skyldig att anföra dessa synpunkter med hänsyn till de konsekvenser som ett bifall till utskottsutlåtandet skulle innebära.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Halmstad—Nässjö och Nässjö—Oskarshamns järnvägar, i anslutning till järnvägarnas förstaltigande, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. pensionsåldern för folkskollärare.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring av övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente.

I en den 2 november 1945 dagtecknad proposition, nr 380, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 4 punkten övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699).

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Det föreliggande förslaget innebär, att i folkskolans tjänstepensionsreglemente intagna övergångsbestämmelser rörande pensionsålderns inträdande skulle med viss modifikation i vad rör folkskollärare, som enligt gällande bestämmelser skola avgå med pension den 30 juni 1946, upphävas. Härigenom skulle den för folkskollärare numera gällande pensionsåldern av 63 år komma att omedelbart tillämpas. Utskottet finner sig böra tillstyrka det föreliggande förslaget, vars genomförande är ägnat att minska den inom folkskolan motsedda lärarbristen under den närmaste framtiden. I samma riktning skulle givetvis verka, om under de närmaste åren tillstånd att kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde lämnades i större utsträckning än hittills varit fallet.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.»

Herr Norman: Herr talman! Den föreslagna ändringen innebär, att den pensionsålder, som bestämdes för folkskolans lärarpersonal i nära samband med den sista löneregleringen och för vilken det gällt vissa övergångsbestämmelser, nu omedelbart skall träda i kraft. Av billighetsskäl äro vissa modifikationer föreslagna, så att de befattningshavare som bli pensionsmässiga efter innevarande läsårs utgång skola kunna få följa de nu gällande bestämmelserna.

Jag tror, att det hade varit önskvärt, att denna möjlighet hade utsträckts litet längre. Ett mindre antal av de befattningshavare som uppnå pensionsåldern inom de närmaste åren skulle kanske vara ganska angelägna om att det på dem tillämpades de regler som fastställdes i samband med att de kommo in under de nya avlöningsbestämmelserna. Jag tror inte, att ett sådant medgivande skulle ha inneburit något större hinder att åstadkomma vad man vill uppnå med det här förslaget, nämligen att minska den brist på lärare, som man väntar under de kommande åren. Nu kan jag ju inte göra något yrkande i detta fall, och jag hade inte begärt ordet för att göra denna reflexion, om det inte hade varit en annan sak, som jag funnit mera angeläget att framhålla.

När 1945 års seminariesakkunniga ha diskuterat pensionsåldern, ha de även övervägt huruvida inte pensionsåldern borde höjas från nu fastställda 63 år till 65 år. De ha avvisat den tanken, bland annat med den motiveringen att man härigenom skulle minska den vikariereserv som de pensionerade lärarna utgöra. Nu har bankoutskottet här påvisat att man har en möjlighet att i viss mån tillgodose behovet av lärarkrafter genom att medge, att de pensionärer, för vilka det lämpar sig och vilka även ur undervisningsväsendets synpunkt äro lämpliga, skola kunna få kvarstå i tjänst. Jag har begärt ordet för att visa på en annan, som jag tror, rätt betydelsefull möjlighet, och jag gör det påpekandet i anslutning till denna diskussion om de pensionerade lärarna såsom en vikariereserv.

Ang. pensionsåldern för folkskollärare. (Forts.)

För närvarande är det så, att det gäller särskilda avlöningsbestämmelser för de pensionerade lärarna och lärarinnorna. En pensionerad lärare, som åtar sig ett vikariat utom hemorten, uppbär i ersättning för sitt arbete, vill jag minnas, 12 kronor om dagen. Det är ingen som helst ekonomisk förtjänst att ge sig ut på en främmande plats, att hyra sig bostad och i övrigt leva under de dyrare förhållanden som måste följa med vistelse på en främmande plats, när man uppbär en förtjänst av 12 kronor om dagen. Detta medför att en hel del pensionerade lärare, som ha intresse för skolarbetet, som ha erforderliga kroppskrafter och som skulle ha goda förutsättningar att verkligen gagna undervisningsväsendet, avstå från denna möjlighet att söka sig vikariat. Jag vill vädja till dem det vederbör — jag hoppas att denna vädjan kommer till ecklesiastikministerns kännedom — att överväga om man inte även genom att ändra på dessa avlöningsbestämmelser för de pensionerade lärarna skall finna en lämplig utväg att möta det ökade behov av lärarkrafter, som det här föreliggande förslaget bland annat avser att tillgodose.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! I anslutning till den sista delen av herr Normans yttrande skulle jag vilja säga, att vad han där anfört utan tveivel är ytterst beaktansvärt. Jag skulle vilja tillägga att bland de sakkunniga har ifrågasatts en höjning av arvudet och att det sannolikt i sinom tid kommer ett förslag i den riktningen, för att man även på det sättet skall söka råda bot på den förefintliga lärarbristen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 68, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m. *Lagförslag om administration av vissa bolag m. m.*

Genom en den 2 november 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 373, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om administration av vissa bolag m. m.;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 522) om kontroll å viss utländsk egendom m. m.

Förevarande båda lagförslag inneburo en utbyggnad av den under riksdagens vårsession införda kontrollagstiftningen beträffande utländsk egendom.

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition, nr 373, måtte av riksdagen bifallas.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Vidare framlägges i propositionen förslag till lag om administration av vissa bolag m. m. Enligt detta förslag skall bolag eller annan juridisk person, vari finnes ett bestämmande utländskt inflytande, kunna sättas under administration efter beslut av restitutionsnämnden. Förutsättning för sådan administration är, att den skall finnas erforderlig för att vinna kontroll över den juridiska personens verksamhet eller att administration med hänsyn till rådande av kriget föranledda utomordentliga förhållanden prövas nödig för att säkerställa en ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning av dess egendom. Administrator skall enligt förslaget icke endast i förhållande till tredje man företräda den juridiska personen, utan även utöva alla de befogenheter som eljest tillkomma bolagsstämma, föreningssammanträde, styrelse, firmatecknare m. fl.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har lagrådet ansett starka betänkligheter möta mot att i den omfattning som föreslås giva statens organ befogenhet att ingripa i privata rättsförhållanden. Genom kriget och särskilt genom Tysklands sammanbrott hade emellertid enligt lagrådets uppfattning skapats så utomordentliga förhållanden, att en lagstiftning i förslagens syfte syntes påkallad.

Även inom utskottet ha betänkligheter yppats mot att i den omfattning, som i propositionen föreslås, från deltagande i förvaltningen utesluta de organ, som enligt lag ha denna uppgift sig anförtrodd. Dessa betänkligheter ha med särskild styrka framträtt i fråga om de rent svenska intressen, som ofta äro anknutna till ifrågavarande företag. Med hänsyn till de skäl som av departementschefen anförts till stöd för förslaget har utskottet dock ansett sig böra biträda detsamma. Utskottet förutsätter emellertid, att lagen tillämpas med varsamhet och att administration icke tillgripes i fall då intresset av kontroll över och lämplig användning av företagsegendomen kan tillgodoses genom kvarstad å de utländska intressenternas aktier.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linnér*, *Westman*, *Siljeström*, *Gustafsson* i *Lekåsa* och *Ljungqvist* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits. I reservanternas förslag hade det sista av de nyss återgivna styckena av utskottets motivering utbytt mot följande:

»Även inom utskottet ha betänkligheter yppats mot att i den omfattning, som i propositionen föreslås, från deltagande i förvaltningen utesluta de organ, som enligt lag ha denna uppgift sig anförtrodd. Dessa betänkligheter ha med särskild styrka framträtt i fråga om de rent svenska intressen som ofta äro anknutna till ifrågavarande företag. Med hänsyn till de skäl som av departementschefen anförts till stöd för förslaget har utskottet dock ansett sig böra biträda detsamma.

Det bör i detta sammanhang betonas, att de föreslagna lagarnas syfte får anses vara dels att underlätta en effektiv kontroll över utländsk och därmed likställd egendom och dels att främja svenska ekonomiska intressen. Allenast detta syfte må inläggas i sista satsen i administrationslagen 1 § första stycket och motsvarande stadgande i kontrollagen 2 § första stycket. Att använda lagen för att överföra viktiga naturtillgångar i allmän ägo synes vara för lagen främmande. Det må ock framhållas, att frågor om överförande av egendom i allmän ägo i flertalet fall måste komma under riksdagens prövning för erhållande av erforderliga medel.

Utskottet förutsätter emellertid — — — intressenternas aktier.»

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)

Herr Linnér: Herr talman! Vid detta utlatande är beträffande motiveringen fogad en reservation. Det är skäl att jag, innan jag övergår till att utveckla innebörden av reservationen, nämner något om lagstiftningens läge på detta område, sådant det är före det nu framlagda lagförslaget.

I juni i år antog riksdagen två lagar, den ena om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom och den andra om kontroll å viss utländsk egendom. Den förstnämnda lagen avsåg s. k. rövad egendom, egendom som var rövad av ockuperande makt ifrån det ockuperade landet. Huruvida det har påträffats någon sådan egendom i vårt land, veta vi för närvarande inte någonting om; det tycks i varje fall vara i liten omfattning. Vad däremot beträffar verkan av den andra lagen, den s. k. kontrollagen, har det blivit offentligen tillkännagivet, att genom de deklarationer som inkommit till flyktkapitalbyrån — den särskilda myndighet som är inrättad för att sköta om tillämpningen av kontrollagen — gjorts anmälan om egendom på i runt tal 350 miljoner kronor, som man kan kalla för tyska tillgångar. Jag skall nämna något om vad för slags tillgångar det är. Det är först och främst lager i rörelse på omkring 38 miljoner kronor, vidare aktier och obligationer på nära 23 miljoner kronor, banktillgodohavanden på över 30 miljoner kronor, svenska varuskulder för leveranser till Sverige från Tyskland på omkring 59 miljoner kronor, aktier och obligationer utgivna av svenska rättssubjekt på ungefär 34 miljoner kronor samt kontoskulder till tyska rättssubjekt på nära 139 miljoner kronor.

Jag har meddelat dessa siffror, därför att det är viktigt att här konstatera, att det till allra största delen är fråga blott om rena affärsskulder och affärsfordringar. Och dessa tillkomma till mycket stor del gamla bolag som ha funnits 10 eller 20 år eller längre här i landet, dotterbolag till tyska bolag eller gamla bolag, i vilka tyska intressen varit starkt representerade. Nu står det i junilagen, att man skall ta särskild hänsyn just till sådana fordringar, som bero på normala affärstransaktioner. De äro undantagna från bestämmelserna om återställande av den s. k. rövade egendomen. Därmed har man uttryckt en rättsprincip, genom vilken man ville tillgodose de svenska medborgarnas rent affärsmässiga fordringar, och det är av vikt att fasthålla denna princip.

Det är i detta läge som den nu ifrågavarande propositionen har avgivits, och den är av en synnerligen säregen beskaffenhet. Lagrådet har om denna proposition yttrat att den innehåller bestämmelser, som sakna motstycke i vår gällande rätt. Innehållet är i huvudsak, att man sätter den normala förvaltningen av ett bolag, styrelse, bolagsstämma, revisorer och alla de organ som äro avsedda att tillvarataga minoriteternas intressen, ur spel. I stället tillsätter man en ekonomisk diktator för bolagen, och han får utöva alla de funktioner som eljest tillkomma dessa organ. Han kan till och med sälja bolaget, försätta det i likvidation eller upplösa det, detta sista med samtycke av flyktkapitalbyrån.

Man kan nu fråga sig, hur första lagutskottet kunnat tillstyrka en så exceptionell lagstiftning. Det har berott på att vi fått upplysning om att på grund av de kaotiska förhållandena i Tyskland för närvarande en hel del bolag inte kunna skötas på vanligt sätt. Det har, som det uttrycktes av en föredragande, uppstått herrelöst gods här i landet, och det är mycket svårt att med tillämpning av den gällande svenska aktiebolagslagen kunna taga hand om dessa bolag. Det är därför i de *svenska* intressenternas intresse att lagen kommer till stånd. Så ha vi uppfattat saken, och därom äro alla inom utskottet ense. Utskottet har i sitt utlatande mycket starkt understrukit, att man vid tillämpning av lagen skall i största möjliga utsträckning tillvarataga svenska intressen, och utskottet har i detta syfte givit anvisningar om hur Kungl. Maj:te bör förfara vid utfärdandet av de tillämpningsföreskrifter som förutsättas.

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)

Så långt förefaller det, som om lagstiftaren gör så gott han kan i denna synnerligen svårartade position. Emellertid har man egendomligt nog i propositionen satt in en sats, som går i en helt annan riktning och som kan tillämpas mycket långt, om inte någon reaktion däremot förekommer från riksdagens sida. Departementschefen yttrar sig på följande sätt: »Administration kan sålunda tänkas erforderlig för att säkerställa att en viktig naturtillgång, som företaget innehar, skall kunna överföras i allmän ägo när så erfordras.» Det förefaller, som om detta skulle kunna innebära en synnerligen betänklig form av expropriation för statens räkning av allehanda naturtillgångar och att de svenska intressen, som man vill skydda, därigenom skulle kunna på ett mycket allvarligt sätt försvagas. Det skulle enligt lagen kunna gå till på det sättet, att administratörn anmäler till flytkapitalbyrån, att det finns en gruva, en fabrik, ett tomtområde o. s. v., som det passar för staten att lägga sig till med. Egendomen tillhör ett bolag, vars majoritet för närvarande inte kan taga hand om densamma, och så begär han tillstånd av flytkapitalbyrån att överlåta egendomen. När flytkapitalbyrån lämnar detta tillstånd, kan en sådan transaktion ske. Om en försäljning i denna ytterligt exceptionella form kommer till stånd, finns det inte någon annan kontroll däröver än den, som sker från flytkapitalbyråns egen sida. Och har flytkapitalbyrån själv givit tillståndet, kan man ju säga att kontrollen över åtgärden är alldeles illusorisk. Det finns däremot enligt lagstiftningen icke någon kontrollmyndighet vare sig för minoritetens intressen, som man i detta fall förutsätter vara svenska intressen, eller för borgenärerna, som enligt utredningen få antagas till övervägande del vara svenska intressenter, eller för majoritetsintressena i bolaget. Detta förefaller vara i hög grad otillfredsställande. Reservanterna ha velat återföra lagen till dess berättigade funktion och därför yttrat följande: »Det bör i detta sammanhang betonas, att de föreslagna lagarnas syfte får anses vara dels att underlätta en effektiv kontroll över utländsk och därmed likställd egendom och dels att främja svenska ekonomiska intressen. Allenast detta syfte må inläggas i sista satsen i administrationslagens 1 § första stycket och motsvarande stadgaande i kontrollagen 2 § första stycket. Att använda lagen för att överföra viktiga naturtillgångar i allmän ägo synes vara för lagen främmande». Sedan tillägges det: »Det må ock framhållas, att frågor om överförande av egendom i allmän ägo i flertalet fall måste komma under riksdagens prövning för erhållande av erforderliga medel.» Det sista är ju bara en notis, som faller av sig själv.

Jag ber nu, herr talman, att få framställa det yrkandet beträffande motiveringen, att denna måtte avfattas i enlighet med den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Domö*.

Herr **Gärde**: Herr talman! Såsom herr Linnér i sitt anförande påpekade, föreligger inom utskottet enighet såväl beträffande lagens avfattning som i stort sett också beträffande motiveringen. Anledningen till den reservation som avgivits beträffande motiveringen är uteslutande ett yttrande som förekommer i departementschefens anförande. Det heter i detta yttrande: »Administration kan sålunda tänkas erforderlig för att säkerställa att en viktig naturtillgång, som företaget innehar, skall kunna överföras i allmän ägo när så erfordras.» För min del har jag i denna mening icke lagt tonvikten på uttrycket »i allmän ägo», utan jag har förstått saken så, att man i första hand avsett överförande av en sådan naturtillgång i svenska händer. Att då en sådan överföring sker givetvis skola beaktas de svenska intressena i företaget är ju uppenbart, och utskottet ger även uttryck härför i sin motivering, då utskottet säger: »Som

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)

ett ledmotiv vid tillämpningen bör uppställas att svenska intressen i största möjliga utsträckning tillvaratagas.» En sekundär fråga är på vad sätt dessa svenska intressen skola tillvaratagas, om det skall ske genom statsförvärf av egendom eller genom dess övertagande av enskilda. Säkerligen kan det tänkas sådana fall, då det med hänsyn till just de allmänna intressen, varom är fråga, är den lämpligaste utvägen att staten övertar egendomen. Det sker då icke ur den synpunkten, att staten såsom stat vill förvärva egendomen, utan det sker för att de allmänna intressen, som påkalla dess bevarande i svensk ägo, skola kunna tillgodoses.

Det är på detta sätt som jag läst detta uttalande, och det är ju så vagt formulerat, att man säkerligen icke behöver däri inlägga en så vid syftning som reservanterna här ha gjort. Utskottet har i sitt utlåtande också uttryckligen betonat, att det är de svenska intressena som i största möjliga utsträckning skola tillgodoses, och utskottet har även förordat, att i de bestämmelser angående tillämpningen av lagen som Kungl. Maj:t har att utfärda också intagas föreskrifter om samråd mellan administratören och de svenska intressena. I detta sammanhang anför utskottet vidare: »Det nu sagda gäller särskilt förvaltningsåtgärder, som äro av mera ingripande betydelse för företaget, såsom överlåtelse av fast egendom eller rörelse.» När egendomen på detta sätt övergår vare sig till svenska privata ägare eller till staten, bör givetvis värdering och vad därmed sammanhänger ske efter fullt affärsmässiga grunder, så att de svenska intressen som tidigare äro engagerade i företaget icke därigenom tillfogas någon förlust.

Med hänsyn till vad jag nu anfört har utskottets majoritet icke ansett att man på denna punkt bör göra något särskilt uttalande om att en överföring i allmän ägo icke skulle i detta sammanhang böra ifrågakomma. Jag är nämligen övertygad om att, riktigt uppfattat, behöver uttalandet i propositionen icke ha annan innebörd än den jag nu angivit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag även såvitt angår motiveringen.

Herr Siljeström: Herr talman! Om det föneliggande uttrycket i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet hade kunnat tolkas på det sätt som herr Gärde nu gjort, så hade utskottet varit helt enigt i denna viktiga lagfråga. Det är ingen av oss, som inte hyser den uppfattningen, att denna lag skall kunna komma till användning, om det gäller att rädda en viktig naturtillgång åt svenska intressen. Emellertid har det för reservanterna varit omöjligt att inlägga den av herr Gärde angivna betydelsen i det valda uttrycket. Jag skall läsa upp vad som står både i den meningen och i den föregående. Det står först så här: »En annan sak är, att, även om något aktuellt kontrollbehov ej kan anses föreligga, administration kan vara påkallad för att främja egendomens lämpliga användning, t. ex. för att egendomen skall kunna försäljas och komma till nytta i produktionen under önskvärd ledning.» Här har man såvitt jag förstår angivit de svenska intressen som kunna föreligga för att sätta lagen i verksamhet. Så fortsätter man: »Administration kan sålunda tänkas erforderlig för att säkerställa att en viktig naturtillgång, som företaget innehar, skall kunna överföras i allmän ägo när så erfordras.» Om verkligen statsrådets mening varit den, som utskottets vice ordförande nu angivit, frågar man sig, varför man inte använt uttrycket svensk ägo. Varför använder man det mångtydiga ordet allmän ägo, om det inte ligger någon mening bakom? Det är möjligt att det kommit dit av misstag, och jag tror att man inom utskottet var ganska ense om att uttalandet var olyckligt valt. Var och en hade nog gärna sett att det fått någon annan formulering.

Emellertid ha vi som reserverat oss inom utskottet varit en smula betänksam-

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)
 ma mot att låta detta uttalande stå alldeles oemotsagt. Det gäller här en lag av ganska allvarlig innebörd, och vi ha ju alla varit tveksamma om hur man skulle ställa sig till den. Jag vill påpeka, att lagrådet har ansett stora betänkligheter möta mot att i den omfattning som föreslås ge statens organ befogenhet att ingripa i privata rättsförhållanden. Även inom utskottet ha betänkligheter yppats mot att i den omfattning, som i propositionen föreslås, från deltagande i förvaltningen utesluta de organ, som enligt lag ha denna uppgift sig anförtrodd. När alltså alla ha klart för sig, att det är en lag av djupt ingripande beskaffenhet, en lag som man kan godtaga endast under de alldeles extrema och säregna förhållanden som nu äro rådande, bör man se till att lagen begränsas till sin huvudsakliga uppgift. Det får inte förekomma, att lagen på något sätt användes såsom inkörsport till något slags socialisering av naturtillgångar. Här är inte fråga om att draga upp skillnaden mellan borgerlig och socialistisk uppfattning beträffande våra naturtillgångar. Ty det förefaller som om vi alla böra vara ense om att, när det gäller att överföra naturtillgångar i statens ägo, skall detta inte ske med användande av en sådan här lag utan på ett helt annat sätt. Det skall ske efter föregående utredning och sedan förslag förelagts riksdagen. Man skall inte begagna tillfället att genomdriva en socialisering med hjälp av denna lag.

Däremot är jag överens med utskottets ärade vice ordförande, då han säger att man naturligtvis kan tänka sig sådana situationer, där det för att rädda egendom åt Sverige inte finns någon annan möjlighet än att den förvärvas åt svenska staten. Det har jag alldeles klart för mig, och jag är beredd att instämma med utskottets vice ordförande, att finns det ingen annan möjlighet att draga egendomen undan utländskt inflytande, får man naturligtvis se till att den bevaras här, även om det skulle bli i statens händer. Men detta får inte vara det primära syftet, utan det skall vara att se till att egendomen kommer under behörig förvaltning, att den inte far vind för våg och blir herrelöst gods. Vi ha ansett nödvändigt, för att inte lagen skall användas för icke äsyftat ändamål, att få in detta uttalande i motiveringen.

Jag kan också stryka under herr vice ordförandens yttrande, att man vid handhavandet av lagen bör tillse att de svenska intressena bli tillgodosedda. Men man skall inte bara tillgodose de svenska intressen, som finnas i det omhändertagna företaget, vare sig minoritetsintresset eller fordringsägarintresset, utan vi böra nog se till att vad som utvinnes ur denna utländska egendom inte kommer utländska intressen till godo, utan att verkligen svenska fordringsägare överhuvud taget kunna få sina fordringar betalda ur egendomen.

Det skulle naturligtvis ha varit av ett visst intresse att höra, hur herr statsrådet ställer sig till det omtvistade uttalandet, men han kanske inte anser frågan vara av den vikt, att han finner anledning att yttra sig här. Så länge jag inte har fått någon lugnande förklaring från statsrådets sida, ber jag att få instämma i herr Linnérs yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nordenson*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Linnér m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om administration av vissa bolag m. m. (Forts.)

Herr *Linnér* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 56 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Linnér* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets memorial nr 57, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Annäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 579, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 580, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; samt

nr 581, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande förslaget nr 579, att utskottets hemställan i utlåtande nr 54, vidkommande förslaget nr 580, att utskottets hemställan i utlåtande nr 55 samt, i fråga om förslaget nr 581, att utskottets hemställan i utlåtande nr 56 bifölles även av andra kammaren.

Annäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 588, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattnings avveckling; och

nr 589, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning. beträffande förslaget nr 588, att utskottets hemställan i betänkande nr 63 samt, i fråga om förslaget nr 589, att utskottets hemställan i betänkande nr 64 bifölles även av andra kammaren.

Herr *Mannerskantz* avlämnade en av honom och herr *Gränebo* undertecknad motion, nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Motionen bordlades.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa under den förstärkta försvarsberedskapen anvisade medel; och

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild utbildning av folkskollärare jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om nöjesskatt jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.01 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 14 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag, nr 578, till riksdagens förordnande för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 585, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 586, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 587, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola;

nr 590, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen;

nr 591, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga; samt

nr 592, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Mannerskantz* och *Gränebo* väckta motionen, nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 293 och 294, bevillningsutskottets betänkande nr 66 ävensom sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.02 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.